
ARXIU TEATRAL MILLÀ

Compra i venda de comèdies de totes menes

Carrer de Sant Pau, 21. - BARCELONA

L'ANIVERSARI

SALVADOR VILAREGUT

L'ANIVERSARI

DRAMA EN TRES ACTES

BARCELONA

Tipografia «L'Avenç», Ronda de l'Universitat, 20

1904

Ningú podrà traduir, representar ni reimprimir a-
questa obra sense permís de l'autor.

La Societat d'Autors Espanyols es l'única encarrega-
da de la mateixa, i amb ella hauran d'entendre-s tots els
teatres i societats que vulguin representar-la.

Queda fet el deposit que marca la llei.

PERSONATGES

GUILLEM, marquès de Canyamars	50 anys
VALENTÍ, fill petit d'en Guillem .	24 »
QUITERIA, germana d'en Guillem.	55 »
FELIU LLAURADOR, cunyat d'en Guillem	45 »
BENET FONOLLAR, metge de la vila.	62 »
JUSTA, muller d'en Benet	60 »
CARME, noia, amiga de la familia Canyamars	25 »
MIQUEL PINEDA, advocat	48 »
MOSSÈN LLORENÇ, rector de la parroquia	59 »
«GRIPAU», de nom Francisco, An- dador de la «Confraria dels Penitents»	40 »
«L'ESCABELLAT», campaner de l'iglesia parroquial (edat in- certa).	
ANTON, amic d'en Valentí	26 »
PERET, » »	27 »
QUIM, » »	23 »

Mundet

*L'acció, en una vila de la costa de Llevant.
Epoca, per la Setmana Santa de l'any 1885.
Esquerra i dreta, les de l'actor*

Aquesta obra va esser representada per primera vegada a Barcelona en el «Teatre Català» (Romea), la nit del 22 de Setembre de 1903, baix el següent repartiment: GUILLEM, D. Enric Borràs; VALENTÍ, D. Victorià Oliver; QUI-TERIA, D.ª Maria Morera; FELIU, D. Modest Santolaria; BENET, D. Jaume Martí; JUSTA, D.ª Agna Monner; CARME, D.ª Dolors Delhom; MIQUÈL, D. Joan Domenech; MOSSÈN LLORENÇ, D. Jaume Virgili; «GRIPAU», don Vicens Daroqui; «L'ESCABELLAT», D. Joaquim Vinyas; ANTON, D. Agustí Antiga; PERET, D. Joan Rovira; QUIM, D. Casimir Ros.

Director artistic: D. Enric Borràs.

ACTE PRIMER

L'escena representa una peça espaiosa en la casa d'en Guillem de Canyamars, meitat sala de rebre, meitat sala d'estada. L'aspecte general de la mateixa ha d'esser de certa severitat. Les parets, emblanquinades fa un grapat d'anys, am socolada de fusta, ostenten algun quadro am marc, que devia esser daurat, quin assumpte religiós o mitologic am prous feines s'endevina, tant l'ha ennegrit la pàtina del temps, lo mateix que'l domas carmesi de les cortines que hi ha a les portes. El sostre es un enteixinat de fusta molt senzill, i el trespol el cobreix una estora. La disposició de l'escena es com segueix: la peça es quadrada, i al fons hi ha dugues grans obertures. La de la dreta es una porta que dóna a una mena de corredor-galeria cobert de vidres, per darrera dels quals s'oviren els tarongers de l'hort, al qual se suposa que's baixa pel mateix, i un bon troç de cel. La de l'esquerra es també una porta que comunica amb el menjador, del qual se'n veurà part per la mateixa: taula amb ales, cad-

res, un armari am vaixella de pisa i cristall, un rellotge de caixa i un quadro, aixís com també'l llum, que cau damunt de la taula, penjat al sostre, am pantalla verda.

Entremig d'aquestes dugues portes, i en l'espai que deixen lliure, hi haurà una calaixera, damunt de la qual s'hi veuran una imatge de la Mare de Déu dels Dolors, vestida, dintre d'una escaparata de fusta i vidre, una llantieta de peu, encesa, al davant, i dos candelers, am ciris apagats, a cada banda. En el pany de paret de damunt de la calaixera, un quadro a l'oli molt vell, representant una escena qualsevol de la Passió de Crist. A la dreta, quasi en primer terme, una porta am cortines, que comunica amb el recibidor, i per lo tant am la porta de l'escala. A l'esquerra, quasi també a primer terme, una altra porta, que dona a les demés cambres del pis, com dormitoris, etc., també am cortines. Cap al centre de l'escena, una taula de fusta cisellada, bastant gran. Sillons i cadires cobertes am fundes blanques. Damunt de la taula hi haurà una panera am roba blanca acabada de rentar, dos candelers de plata, am ciris nous, guarnits de flors de paper daurat, destinats al Monument de la Parroquia. Es a la caiguda de la tarde del Dimecres Sant.

ESCENA I

LA CARMÉ I LA QUITERIA

(La primera està asseguda vora la taula, repassant roba blanca. La segona entra per la porta de l'esquerra, primer terme.)

QUITERIA

Com se coneix que ets jove, Carmé!

CARMÉ

Per què, Quitéria?

QUITERIA

Perquè penses en tot. Ja tens a punt els ciris del Monument. Ventura'n tinc de tu aquests dies! Perquè jo, pobre de mi, amb el trasbals que passem... Qui sab on tinc el cap!

(Silenci.)

CARMÉ

Com se troba'l senyor Guillem?

QUITERIA

Com vols que's trobi, si té una pena tant grossa!

CARME

Bé; però com que no se sab res del cert encara...

QUITERIA

Per això mateix frisa i's desespera. Jo ja men faig càrrec, ja, del seu estat, pobre Guillellem! Qui ho havia de dir que una desgracia semblant s'havia d'abatre damunt d'aquesta casa!

CARME

El senyor Feliu hi es, oi, a Girona?

QUITERIA

Sí. Comptem que arribarà aquest vespre.

CARME

Tant-de-bo'ns portés una bona nova!

QUITERIA

Potser a hores d'ara ja es condemnat el pobre Gabriel!

CARME

Qui sab, Quiteria! Potser ja l'han absolt...

QUITERIA

Que'n tinc poques d'esperances! El mort era tant influent! Ja l'haurà pagat ben car,

ja, en Gabriel, aquell cop de sang! I tot per la politica malehida! Ella va ser la que'ls va fer tornar dolents a l'un i a l'altre. Don Maurici, per massa madur, i en Gabriel per massa verd. Bon parell de caps calents! Vet-aquí ont els ha dut la seva deria! L'un, al cementiri, i l'altre, a la presó.

CARME

Què hi vol fer! Si no es hora de cantar victoria, tampoc es hora de desesperar-se.

QUITERIA

A mi qui'm fa llastima es el pobre del meu germà. Això de que'l noi sigui pres per haver mort a don Maurici, no s'ho pot pas acabar. Per un home tant bo i tant honrat com en Guillem, això es un clau plantat al bell mig del cor.

(Silenci.)

CARME

Que s'ha ficat al llit?

QUITERIA

Sí: volia provar de dormir; però, cah! El cap li barrina sempre am lo mateix. Encara que ell no vol que sigui dit, no més pensa en en Gabriel. Per això va enviar-hi an en Feliu, el seu cunyat, am l'encarrec de que anés al judici i de que, tant bon punt se sapi-

gués el fallo, vingués volant a dir-ho, tant per bé com per mal.

CARME

Que també hi ha anat en Valentí?

QUITERIA

No, pobre xicot! Com que no gasta gaire salut, el senyor Benet, el metge, va dir que no li convenien aquestes impressions.

CARME

Qui sab a quina hora deurà venir el senyor Feliu!

QUITERIA

No t'ho puc dir.

CARME

Quina hora es ara?

QUITERIA

(anant fins a la porta del menjador i mirant el rellotge)

Ai, Déu meu! Si ja es a la vora d'un quart de set i jo tinc d'anar pel caldo d'en Guillem! Què'n farem d'aquest cap, Quiteria?

CARME

Jo'n tinc la culpa, perquè, parlant, parlant, la n'he feta distreure.

(Truquen a la porta del pis. Campaneta dintre. Se sentirà per la porta del primer terme de la dreta.)

QUITERIA

Vols anar a obrir, que jo m'arribo fins a la cuina?

CARME

Prou, Quiteria.

(Se'n va per la porta de la dreta. La Quiteria surt per la del menjador.)

ESCENA II

LA CARME I LA JUSTA; AVIAT LA QUITERIA

(Les dugues primeres entren per la porta de la dreta.)

CARME

Entri. Ja pot entrar, senyora Justa.

JUSTA

Déu me la guard, Carme. Que no hi es la Quiteria?

CARME

Segui, senyora Justa, segui. La Quiteria ve desseguida.

JUSTA

Gracies. (*S'asseu a una cadira.*) Que no s'incomodi per mi la Quiteria. No faltava més! Jo rai. Sóc com de la família. (*Curt silenci.*) Res... sinó que me n'anava a confessar i no he volgut passar de llarg sense preguntar com segueix el senyor Guillem i si se sab res de Girona.

CARME

El senyor Guillem ja ho pot comptar com està. Ara, de Girona, res: encara es aviat.

JUSTA

Jo confio que tot anirà bé.

CARME

Déu ho faci!

(*La Quiteria entra per la porta del menjador. Porta una taça que fumeja. Va remenant el caldo amb una cullereta de plata, i bufa de tant en tant.*)

QUITERIA

Déu la guard, senyora Justa! Dispensi-m! Vaig a portar el caldo an en Guillem. Deseuguida torno.

JUSTA

I ara! Faci... faci; i si sóc bona per alguna cosa, ja ho sab.

QUITERIA

Gracies. Se li estima, senyora Justa.

(La Quiteria se'n va per la porta de l'esquerra, primer terme.)

JUSTA *(a la Carme)*

Oh! Es que no ho dic per dir-ho, no! Es un oferiment que'm puja del pit. Lo que es per cuidar malalts i ajudar a bé morir, quina una jo! Sóc feta expressa! Sembla mentida que hi hagi ximples que no més pensin en festes i en bogeries! A mi dongui-m gent que passi penes, cases que hi hagi malalts i desesperats per consolar. A mi la gent que pateix ja'm té guanyada. Me l'estimo com de la familia.

CARME

Si té d'estimar a tota la gent que pateix, té feina llarga, senyora Justa.

JUSTA

Que hi vol fer si es el meu natural! Trobo que es més cristià sofrir que no divertir-se. Per això'ns avenim tant amb el meu Benet! Com que ell es metge... *(Silenci.)* Vostès tenen de fer una feina que jo ja he fet.

CARME

Ah! Parla pels ciris del Monument!

JUSTA

Sí. Els meus ja són a la parroquia. Ai Setmana Santa de Pinals, qui t'ha vista i qui't veu!

CARME

Ja ho pot ben dir, ja!

JUSTA

Sembla que d'uns quants anys ençà, totes les desgracies se guarden per aquests sants dies.

CARME

Es veritat.

JUSTA

Miri: del foc de cân Fontanals, demà farà tres anys; dos del robo de la Misericordia, i un de la mort de don Maurici, que al cel siga, i que tants plors ha costat en aquesta casa! (*Silenci.*) Ja la va fer ben regrossa, ja, el pobre d'en Gabriel! Sembla mentida que l'hereu de cân Canyamars hagi mort a don Maurici! Hi ha veritats que, per més veritats que siguen, costen molt de creure: no ho troba?

CARME

(*mirant-se a la Justa de fit a fit, emocionada*)

I tant si costen!

(*La Quiteria entra per la porta primera de l'esquerra.*)

QUITERIA (*per la roba*)

Carme, que ja ho tens a punt, això?

CARME

Si, Quiteria. Aquí ho té. Ja està tot llest.

QUITERIA

Doncs, hauries d'anar una estona allà dins, a fer companyia an en Guillem.

JUSTA

Com està?

QUITERIA

Molt ensopit. No diu quasibé res. (*A la Carme.*) Asseu-te aprop del balcó, i si volgués alguna cosa, crida-m.

CARME

Molt bé diu, Quiteria. Fins després, senyora Justa.

JUSTA

Passi-ho bé, Carme!

(*La Carme se'n va per la porta primera de l'esquerra.*)

ESCENA III

LA QUITERIA I LA JUSTA

JUSTA

*(seguint a la Carme am la mirada fins que
ha desaparegut)*

Que m'agrada aquesta noia! Té un posat
i una mena de cosa...

QUITERIA

Es molt bona noia la Carme. I que'm fa
un servei aquests dies...

JUSTA

Això sí que ho crec.

QUITERIA

Com que es tant traçada i tant treballado-
ra... Es una joia per portar una casa!

JUSTA

I tant seria! Tant digna!... Que es veritat
que la seva mare era una qualsevol?

QUITERIA

Què li diré jo! Bé ho diuen.

JUSTA

Escolti: i el germà de la Carme? Sab?
Aquell xicot alt com un Sant Pau, ben plan-
tat, guapo...

QUITERIA

Prou... prou...

JUSTA

Què s'ha fet? Que es veritat que va haver
de fugir?

QUITERIA

No ho sé. Crec que es a França.

JUSTA

Ja! (*Silenci.*) Era un cap calent aquell
xicot! I a fe que amb en Gabriel n'eren
d'amics!...

QUITERIA

Ja té raó. Potser una mica massa.

JUSTA

Ara viu sola, oi, la Carme?

QUITERIA

Sí, desde que va morir sa mare. A mi
m'estima molt, no sé per què... i jo li pago
am la mateixa moneda. Cregui-m que s'ho

mereix. Que no's vol treure la mantellina, senyora Justa?

JUSTA

No, que men vaig a confessar.

QUITERIA

Te raó que avui es Dimecres Sant! No'n faci cas! Ni sé en quin dia visc! Amb aquestes penes...

JUSTA

No'n faltaria d'altra! Filla, primer es l'obligació que la devoció.

QUITERIA

Bé; però ja deurà tornar després, oi?

JUSTA

Sí: en Benet ha hagut d'anar a Puigvert a veure un malalt, i hem quedat que'ns trobariem aquí.

QUITERIA

Tant-de-bo que hi siguen quan en Feliu arribi de Girona. Segons la nova que porti, no voldria pas trobar-me sense vostès. En Guillem necessitarà'l consol de tots els seus amics, que, ja ho veu, ne té ben pocs. Quasi tot-hom l'ha deixat sol. Tot per lo... del seu fill!

JUSTA

Què hi vol fer! Es molt estranya la gent adinerada de Pinals; i com que don Maurici era tant estimat i tant respectat de tot-hom... Ademés de ser el President de la Confraria dels Penitents, havia estat alcalde tres vegades. En cambi, la jovenalla de la fàbrica i els del casino estan tots a favor de vostès.

QUITERIA

Aixís ho diuen. Jo, pobre de mi, no sé res. Com que no surto de casa...

JUSTA

Veiam si demà hi haurà algun esvalot en la professó de la tarde!

QUITERIA

Que tant mateix la fan?

JUSTA

Ja ho crec!

QUITERIA

Jo ho deia, perquè com que demà farà un any de la mort de don Maurici...

(Se sent que truquen.)

JUSTA *(aixecant-se)*

Ai! Jo me'n vaig.

QUITERIA

No, esperi-s una mica.

(Se'n va per la porta primera de la dreta a obrir. Al cap de poca estona entra, seguida d'en Gripau.)

QUITERIA *(entrant)*

Ja podeu entrar, Francisco!

ESCENA IV

LA QUITERIA, LA JUSTA I EN GRIPAU

GRIPAU

Déu me la guard, senyora Justa!

JUSTA

I ara! Vós per aquí, Gripau?

GRIPAU

Vaia! Vostè també?

JUSTA

Què voleu dir?

GRIPAU

Que m'ofèn que'm diguin Gripau! Que no es bon nom Francisco?

JUSTA

Home, jo faig com l'altra gent. Tot-hom us diu Gripau per aquí... Gripau per allà... doncs mireu: Gripau quedeu.

GRIPAU

Moltes gracies. Se li estima. Que m'ho diu perquè sóc lleig?

JUSTA

No, fill, no! No hi sóc pas gens entesa en això de fesomies.

GRIPAU

Que no se'l va mirar al seu home abans de casar-s'hi? Aleshores bé hi devia entendre...

JUSTA

Fa tants anys que ja no me'n recordo...

QUITERIA

Què hi ha de nou, Francisco?

GRIPAU

Veureu. Vinc de part del senyor Rector a veure si'ns deixariu aquell vestit de vellut, brodat d'or, que abans ens deixaveu pel Nazareno. Com que demà hi ha professó...

QUITERIA

Prou, home, prou. Si us espereu un xiquet, vaig a dalt a buscar-lo. No us el tenia a punt com altres vegades perquè'm pensava que no'n farieu, de professoró, aquest any.

GRIPAU

No se n'ha de fer! Com s'inflarien els heretges! I que serà més lluída que mai!

(La Quiteria se'n va per la porta del menjador.)

ESCENA V

LA JUSTA I EN GRIPAU

JUSTA

Que ha estat cosa de mossèn Llorenç el decidir-se a fer la professoró?

GRIPAU

Si'ns haguessim hagut de refiar d'ell! Té por mossèn Llorenç. Tot ha sortit de la Confraria dels Penitents. Ahir a la tarde va acordar-se en junta. Demà, a les sis, la professoró al carrer. Aixís veuran els heretges de

la fàbrica i del Casino que, encara que en Gabriel, el seu cap de colla...

JUSTA

Pst! Cal·leu, que sou a casa seva!

GRIPAU

(baixant la veu, però continuant l'idea)

Encara que'l seu capítost vagi assassinar...

JUSTA

Per l'amor de Déu!...

GRIPAU

Sí, assassinar, perquè'l va assassinar al nostre don Maurici, la Confraria dels Penitents no sols no té por d'aquests pillastres, sinó que celebra l'aniversari de la mort del seu president estimat tornant a fer la professó del Dijous Sant.

JUSTA

No es veritat que en Gabriel assassinés a don Maurici! Va ser de resultes d'una baralla que...

GRIPAU

Miri que jo sé, i aixís consta en la causa, que en Gabriel havia dit moltes vegades que el dia que don Maurici se li posés a tret, el deixaria al siti... i que, exaltat am l'esvalot

que va haver-hi 'l Dijous Sant a la tarde, entre 'ls de la Confraria i els del Casino, per si sortiria o no sortiria la professó, va esperar-lo en la volta dels Penitents, cap allà a les nou del vespre, quan retirava, i allà me'l va escometre, deixant-lo extès d'una ganivetada al coll.

JUSTA

Oh! Quin horror! Calleu!

GRIPAU

Pregunti-ho al Mingo i al Falet, el sagristà i el fuster de la parroquia, que s'ensopgaven a passar aleshores per la volta dels Penitents. Ells el varen veure caure mort a don Maurici, i ells varen ser els que van agafar an en Gabriel, allà mateix. Tal com li dic, ho han declarat a Girona.

JUSTA

Com ne parleu vós d'això! Que no us fa llastima en Gabriel?

GRIPAU

Gens ni mica!

JUSTA

Heu de pensar que es jove, i com que avui en dia tenen el cap més ple de cabories polítiques que no pas de creencies religioses,

devegades ve un cop de sang, i Déu nos en guard d'un ja està fet!

GRIPAU

Doncs del cop de sang i de la vida de don Maurici, avui en Gabriel ne donarà compte davant dels jutges de Girona. Lo que es déu o dotze anys de presidi, ja són ben seus: ningú'ls hi treu de sòbre.

(Mentres en Gripau dirà lo precedent, en Valenti compareixerà per la galeria del fons i se deturará un moment pera escoltar an en Gripau. Quan aquest acaba, en Valenti entra resolutament.)

ESCENA VI

LA JUSTA, EN GRIPAU I EN VALENTÍ

VALENTÍ *(am mal lo)*

Què hi fas aquí, Gripau?

GRIPAU *(sorprès i desconcertat)*

Home...

VALENTÍ *(rapidament)*

Déu la guard, senyora Justa.

JUSTA

Hola, Valentí!

VALENTÍ (*an el Griçau*)

Te torno a dir què hi fas aquí?

GRIPAU

He vingut a buscar el vestit pel Nazareno,
iestic esperant que la teva tia me'l dongui!

VALENTÍ (*a la Justa*)

Ont es la tia Quiteria?

JUSTA

Es a dalt a buscar el vestit!

VALENTÍ (*an en Griçau*)

Tu fas com els gats, que sempre cauen de
quatre potes; però vés am compte, perquè
jo no sóc com els senyors de la Confraria:
ho tens entès?

GRIPAU

Què vols dir?

VALENTÍ

Vui dir que a casa meva no t'hi vui veure,
ho sents? Ja t'ho he dit més d'una vegada!

GRIPAU

Si m'ho manen, bé hi haig de venir!

VALENTÍ

Mira, Gripau, no fem l'orni, i aixís que vingui la tia, toca'l dos, perquè d'espies per escorniflar i per fer befa després de la nostra desgracia, n'estic fins al cap-d'amunt.

JUSTA

No t'exaltis, Valentí! Que no sabs que no t'es bo? No sé per què tot t'ho has de pendre tant a la valenta!

GRIPAU (*am sorna*)

Sembles una polvora!

VALENTÍ

Vés-ten, vés-ten del meu davant, maula, més que maula!

GRIPAU

No me'n puc anar que no'm donguin lo que vinc a buscar.

VALENTÍ

Torna una altra estona que jo no hi siga!

GRIPAU

Que't penses que no tinc altra feina? Aquesta mateixa nit s'ha de vestir el Nazareno, perquè la professó surt demà a la tarde!

VALENTÍ

Es dir que a l'últim la feu la professó?

GRIPAU

Al menos que tu no ho privis...

VALENTÍ

Doncs feu molt mal fet de fer-la!

GRIPAU

Per què, si's pot saber?

VALENTÍ

Perquè... podria ser que us en penedissiu!
Que no us fa por l'agitació que hi ha en el poble?

GRIPAU (*am mofa*)

No'm facis riure! De tot ne dieu el poble, vosaltres! Per fer callar als baladrers del Casino n'hi ha prou amb una bona vara de freixa!

JUSTA

Gripau, calleu! Mare de Déu santíssima!

VALENTÍ

Deixi-l estar, senyora Justa! Deixi-l que vagi llençant verí! Per ells no hi ha ni compassió ni respecte pels que sofreixen el pès

d'una desgracia com la que sofrim nosaltres!
T'hauria de caure la cara de vergonya, si'n
tinguessis, que no'n tens!

GRIPAU

Vés am compte am lo que dius!

VALENTÍ

No que no'n tens, no; perquè si'n tingues-
sis no parlaries de la manera que parles pre-
cisament en aquesta casa! Que no te'n fas
càrrec de lo molt que patim? Que no ho
sabs que avui se decidirà, potser per sempre,
la sort del meu germà i la tranquil·litat de
casa nostra?

GRIPAU

Què té que veure tot això am que la pro-
fessó de demà surti o no surti?

VALENTÍ

Es que demà farà un any que va morir
don Maurici, i haurieu de respectar la seva
memoria, no concitant odis ni remoyent
rancunies!

GRIPAU

Qualsevol diria que la professó es una
manifestació política!

VALENTÍ

Es clar que no ho es; però demà pot semblar-ho!

GRIPAU

Doncs, sembli lo que sembli, sortirà, valdament el món s'ensorri!

VALENTÍ

Doncs algú gemegarà: jo t'ho prometo!

ESCENA VII

LA JUSTA, EN VALENTÍ, EN GRIPAU,
LA QUITERIA I AVIAT LA CARME

(La Quiteria, al final de l'escena anterior, entrarà per la porta del menjador, amb un farcell a les mans.)

QUITERIA

No crideu, per l'amor de Déu! En Guillem us pot sentir! Valentí: no't posis aixís, home! Que no ho sabs que't fa mal? Apa, Francisco! Aquí tens el vestit del Nazareno. T'he fet esperar una mica, perquè l'he hagut de raspallar tot. Hi he tingut una pila de feina. Tant temps d'estar desat...

(Dóna'l farcell an en Gripau.)

GRIPAU (*agafant el farcell*)

Està bé! Ara, gracies, eh?, de part de mossèn Llorenç.

QUITERIA

De res, home, de res! No val la pena. Digali que ja sab que pot disposar.

CARME

(*entrant per la primera porta de l'esquerra*)

Quiteria: diu el senyor Guillem que hi vagi, que's vol llevar.

QUITERIA

Mare de Déu! Tu, Valentí, que ja hi has entrat a veure'l teu pare?

VALENTÍ

Si ara arribo!

QUITERIA

Doncs, apa, entra-hi! Vine am mi.

CARME (*an en Valentí*)

No fa gaire que preguntava per vostè! Deia que no l'havia vist en tota la tarde!

VALENTÍ

Ja hi vaig, ja.

(*Se'n va per la porta primera de l'esquerra.*)

JUSTA

Jo també me'n vaig, que ja es hora. Passi-ho bé, Quiteria.

QUITERIA

Passi-ho bé, senyora Justa. Ja tornarà, oi?

JUSTA

No faltava més! Passi-ho bé.

CARME

Fins després, senyora Justa.

GRIPAU

Bon vent i barca nova!

JUSTA

Ja t'escau, ja, el motiu. Malagradós!

(La Quiteria se n'ha anat per la primera porta de l'esquerra, i la Justa per la primera de la dreta, acompanyada de la Carme, que torna a entrar als pocs moments.)

ESCENA VIII

LA CARME I EN GRIPAU

GRIPAU

(deixant el farcell damunt d'una cadira, diu a la Carme, mirant-se-la fixament)

Que són pel Monument de la parroquia aquests ciris?

CARME

Sí. Si us els voleu endur me fareu favor.

GRIPAU

Prou, prou: ja me'ls enduré. (Agafa'ls ciris, un a cada mà, i diu am cert misteri i intenció a la Carme, després de mirar a tots costats i assegurar-se de que no ve ningú.) Escolti, ara que no hi ha ningú: la professó's fa.

CARME

Es dir que tant mateix se fa?

GRIPAU

Sí. Li dic això perquè, per ara, la penitència de l'agonia no l'ha demanada ningú; i com que l'altre dia me'n va parlar, si hi vol anar, digui-m'ho.

CARME

Sí; però am la condició que no se sapiga i de que ningú'm puga conèixer.

GRIPAU

No tingui por. De que ningú n'hegui esment, jo me n'encarrego. I de que no la coneixerà ningú, ja pot estar-ne ben segura! El vestit es igual per tots els penitents. La vesta negra am ròssec, i al cap la cucurulla, que ja li tapa tota la cara.

(Tot lo que dirà la Carme en aquesta escena ha d'esser am gran solemnitat no mancada de cert misteri.)

CARME

I on me vestiré, per que no puguen veure-m?

GRIPAU

Vingui a casa meva demà, a dos quarts de sis. Ja sab on visc?

CARME

Prou!

GRIPAU

En un no res se vesteix i de dret cap a l'iglesia. *(Silenci.)* Però, ja s'hi ha pensat bé? Miri que es penitencia molt penosa: té d'anar

amb els braços aixís (*posa'ls braços en creu*)
tota la professó.

CARME

(*contestant an en Gripau, maquinalment,
seguint el fil de la seva idea, am la vista fixa
en l'espai*)

Ja ho sé... Portant un Sant Crist a l'un, i
un ciri encès a l'altre...

GRIPAU (*deixant els ciris*)

I descalça... a peu nu...

CARME

I arrossegant una cadena.

(*Silenci.*)

GRIPAU

Recordi-s de que'l curs que fa la professó
dura ben bé un parell d'hores!

CARME

No hi fa pas res.

GRIPAU

Miri que hi ha hagut penitents que, no po-
dent-se aguantar més, han caigut sense sentits
a mig camí i els han hagut de portar a l'igle-
sia a pès de braços...

CARME (*am resolució*)

Tot, tot ho sé!

GRIPAU

Bé: doncs aixís, vostè mateixa. Veig que ja sab de quin mal ha de morir. (*Silenci. Acostant-se a la Carme i am tota l'intenció.*)
Deu ser el compliment d'alguna prometença, oi?

CARME

(*am gran emoció, sense mirar-se'l*)

Sí...

GRIPAU (*am certa ironia*)

Que potser es per implorar la salvació d'algun perseguit per la justícia?

CARME

(*esgarrifada tota ella i mirant-se'l fit a fit
am gran ansietat i por*)

Què voleu dir?

GRIPAU

Vui dir que semblant penitència sols pot fer-se quan el pecat s'ho val.

ESCENA IX

LA CARME, EN GRIPAU I EN VALENTÍ

VALENTÍ

*(entrant am precipitació per la porta
primera de l'esquerra)*

Encara es aquí aquest mussol?

GRIPAU *(agafant el farcell)*

Ja me'n vaig, home, ja me'n vaig! No veus que la Carme m'ha entretingut per que m'endugués els ciris del Monument?

CARME

*(agafant els candelers de damunt de la taula
i donant-los an en Gripau)*

Aquí'ls teniu. Ja us en podeu anar.

VALENTÍ

Apa, lluny d'aquí!

GRIPAU

Calma, home, calma! L'has d'abaixar aquest geniot, o, si no, vindrà dia que te'n faras dèu pedres! Vaja, adéu, Valentí. I vos-tè, Carme, fins... una altra estona.

(Li fa signes que en Valenti no veu, volent dir: « fins a demà ».)

CARME

(molt seria, fent que sí amb el cap)

Adéu-siau, Francisco.

(En Gripau se'n va, amb el farcell i els candelers, per la porta primera de la dreta. Va fosquejant.)

ESCENA X

LA CARME I EN VALENTÍ

VALENTÍ

Gracies a Déu! Quin home! No hi puc fer més: me posa fòra de mi, m'exaspera, m'exalta am la seva calma i sonseria! M'hi faria a bofetades!

CARME

Ja té una mica de raó; però'm sembla que exagera. No tot-hom pot ser igual. Què hi vol fer! Vostè es dels que caminen mirant de cara al sol; en cambi, en Francisco es dels que va de cara a terra.

VALENTÍ

No'l puc sofrir! Gregui-m, Carme: no se'n fii pas mai d'ell! Es un home dolent,

capaç de qualsevol cosa. A mi devegades arriba a fer-me por.

CARME

No n'hi ha per tant! (*Silenci. En Valentí's passeja amunt i avall am gran agitació.*) Que ja's lleva'l seu pare?

VALENTÍ

(*aturant-se i mirant a la Carme*)

Sí, ja's lleva... Per què m'ho pregunta?

CARME

Perquè aixís que l'hagi vist me n'aniré. Ja comença a ser tard.

VALENTÍ

Que no's queda aquesta nit?

CARME

Avui no: me sembla que ja no n'hi ha necessitat.

VALENTÍ

Ai, Carme! Potser avui la necessitarem més que mai la companyia de la gent que'ns vol bé! (*Curt silenci. S'acosta a la Carme i li diu am veu trencada per l'emoció.*) Que no s'hi conta vostè entre la gent de que li parlo?

CARME

(dissimulant la sorpresa que li produeix el to en que parla en Valentí)

Si, Valentí, que m'hi conto! Me sembla que'ls-e n'he donat alguna prova!

VALENTÍ

Esperi al menos que vingui l'oncle Feliu, de Girona.

CARME *(am gran interès)*

Que'n sab alguna cosa vostè d'en Gabriel?

VALENTÍ

Sé lo que se sab pel poble.

CARME

I què es, si ho puc saber?

VALENTÍ

Que tot va contra'l pobre d'en Gabriel, que tot fa esperar que'l condemnin.

CARME

Vol dir que no hi ha ni una engruna d'esperança?

VALENTÍ

Per mi no, Carme.

CARME

I si tot anés per bé?

VALENTÍ

Es impossible!

CARME

I si'l seu germà sortís absolt?

VALENTÍ

No hi vui pensar. Fóra una ventura massa grossa!

CARME

Aleshores, quina alegria més gran! La tristesa fugiria per sempre més d'aquesta casa!

VALENTÍ

(deixant-se portar inconscientment pel fingit optimisme de la Carme)

Aleshores... oh!... aleshores potser, ajudat per l'alegria, tindria valor per dir-li una cosa que desde fa una pila de temps guardo aquí dintre del pensament, closa, ben closa!
(Mirant-la amb amor. Curt silenci. La Carme baixa'ls ulls i sospira.) Carme, per què no'm respon?

CARME

(evasivament, pera desviar la conversa)

Què vol que li respongui, si vostè mateix

creu que es impossible que l'alegria torni a ser la mestressa d'aquesta casa?

VALENTÍ

Té raó, Carme!

ESCENA XI

LA CARME, EN VALENTÍ, LA QUITERIA
EN GUILLEM I AVIAT EN BENET

(La Quiteria i en Guillem entren per la porta primera de l'esquerra, l'una donant el braç a l'altre. L'escena es quasi fosca.)

QUITERIA

Guillem, ves am compte, que ja es fosc. Que t'hi veus?

GUILLEM

No gaire. Hauras d'encendre llum. Qui hi ha aquí?

VALENTÍ

Sóc jo, pare. També hi ha la Carme.

GUILLEM *(asseient-se vora la taula)*

Quina hora es, ara?

VALENTÍ

Deuen ser tres quarts de set.

GUILLEM

Tres quarts de set! (*Apart.*) No té temps de ser aquí encara.

VALENTÍ

Escolti, tia: oi que la Carme s'ha de quedar aquesta nit?

QUITERIA

Que potser se'n vol anar? No, filla, no. Queda-t: me faras molt favor.

CARME

Es que, si no 'm necessitessin, no voldria abusar...

GUILLEM

Com, abusar! I ara! Nosaltres som, si de cas, els que abusem de la teva bondat! T'has de quedar! I avui més que mai! Jo t'ho demano! Queda-t, queda-t, ho sents, Carme?

CARME (*complacenta*)

Sí, senyor Guillem. No'n parlem més. Me quedo.

VALENTÍ

Porti 'l quinqué, tia, que quasi ja no s'hi veu.

GUILLEM

Si, porta llum, Quiteria!

QUITERIA

Ara vaig a buscar-lo. (*Truquen a la porta de l'escala.*) Vols anar a obrir, Carme? (*Aquesta hi va. La Quiteria se'n va pel menjador.*)

GUILLEM

Valentí: que hi ha alguna cosa oberta?

VALENTÍ

Si, pare: el balcó de l'hort.

GUILLEM

Per això, que sento aire. Tanca-l, si't plau.

VALENTÍ

(*surt per la galeria i torna a entrar desseguida*)

Ja està.

(*La Quiteria entra pel menjador portant un quinqué encès, am pantalla vermella, que deixa damunt de la taula. La Carme i en Benet entren per la primera porta de la dreta.*)

QUITERIA

Santa nit.

GUILLEM

Qui hi havia?

BENET

Un servidor de vostès. Bona nit i bona hora, senyor Guillem.

QUITERIA

Bona nit, senyor Benet.

VALENTÍ

(donant una cadira an en Benet)

Segui, segui!

GUILLEM

Aquí, ben aprop meu. Aquí, senyor Benet. El vui ben a la vora.

BENET

Allà on vostè vulga. *(S'asseu prop d'en Guillem.)* Que ja ha vingut la Justa?

QUITERIA

Ja ho crec, i que s'hi ha estat una bona estona. Ha dit que anava a confessar i que tornaria.

BENET

Jo vinc de Puigvert. He anat a veure 'l fill d'en Riudor...

GUILLEM

D'en Macari Riudor?

BENET

Sí.

(Silenci.)

QUITERIA

Ja'm dispensarà, oi, senyor Benet?; però haig d'anar pel sopar.

BENET

I ara! No faltaria més!

QUITERIA

Anem-hi, Carme?

CARME

Quan vulgui.

(Se'n van pel menjador.)

GUILLEM

Valentí, escolta.

VALENTÍ

Què vol, pare?

GUILLEM

Mira: aquí tinc una carta d'en Genís de La Junquera. Veies què diu, i contesta-la. Tu mateix. Fa tres dies que la porto a la butxaca.

(Butxaqueja i l'hi dóna.)

VALENTÍ

A veure. (*Acostant-se al llum i passant-hi els ulls.*) Parla de la qüestió dels hereus de la tia Monica. La mateixa cançó de sempre.

GUILLEM

Diga-li que no tinc el cap per aquestes coses.

VALENTÍ

Deixi-me'l per mi. Jo me n'encarrego.
(*Se'n va per la porta primera de l'esquerra.*)

ESCENA XII

EN GUILLEM I EN BENET

GUILLEM

I, doncs, què té'l noi d'en Riudor?

BENET

Per mi, mala peça al teler. Ja farà prou si arriba a Pasqua!

GUILLEM

Ja'l planyo, ja, pobre Macari! I encara diuen de tenir fills! Fills!... (*Amb ira con-*

centrada, cloent el puny i pegant un cop damunt de la taula.) N'hi ha alguns que quan vénen al món més valdria que's morissin! *(Curt silenci.)* És veritat que quan són bons són el tresor i l'alegria dels pares; més quan són dolents... ah!... quan la dolenteria'ls perd, aleshores més valdria matar-los!

BENET

Guillem, per l'amor de Déu! No digui això! Calma, un xic de calma!

GUILLEM

Me fa riure vostè! D'on vol que la tregui la calma, si tinc l'ànima traspassada per un ferro roent que no'm deixa sossegar ni'm deixa viure? Que's pensa que l'amargura que jo passo se pot dissimular, aixís com aixís?

BENET

Ja ho sé que no pot ser; però...

GUILLEM

No, no pot ser, no pot ser, no. Encara que, ben mirat, jo'n tinc tota la culpa de lo que m'està passant amb el meu noi gran! Jo'n tinc la culpa de lo que ha fet en Gabriel! Jo, sí, jo i ningú més que jo! *(Contestant a un signe d'en Benet.)* Si jo l'hagués pujat de la manera que'l pare, que al cel siga, va pujar-me a mi, sense contemplacions ni debi-

litats de cap mena; si jo l'hagués fet passar cent cops per l'adreçador, ara no'm veuria humiliat i avergonyit de la manera que'm veig. Amb el seu rigor, el pare va fer de mi un home honrat, digne, estimat de tot-hom! En cambi, la meva bondat i el meu carinyo no més han servit que per fer un home dolent, un criminal, un presidari!

BENET

Guillem! Per lo que més estimi, no vui que parli aixís d'en Gabriel!

(Tots dos molt agitats.)

GUILLEM

Si lo que més estimo es ell! Per això'n parlo aixís, perquè es un troç de la meva ànima que s'ha tornat dolent! Si jo'm pensés que es bo, d'altra manera'n parlaria!

BENET

En Gabriel no ho es de dolent! La seva desgracia ve d'una exageració, filla del seu natural exaltat i fogós! Déu ens en guard de trobar-nos en el seu lloc! Tot-hom hi està exposat!

GUILLEM

De lo que es filla la seva desgracia es de tenir el cap ple de cabories apreses no sé pas aon!

BENET

I també de les fastigoses malesvolences i rancunies que hi ha en aquest dimoni de Pinals, en la que mitja vila se beuria la sang de l'altra mitja. Semblem deixats de la mà de Déu! No sé en quina doctrina cristiana s'ensenyen aquests odis, i això que'ls que més exemple haurien de donar són els que més malament se porten.

GUILLEM

Bé, tot lo que vulgui; però pensar que don Maurici...

BENET

Per ell parlo! Déu l'hagi perdonat. Era un imprudent, per no dir una altra cosa més coenta.

GUILLEM

Sí, sí, sí, ja ho sé, té raó; però jo no m'hi puc fer am l'idea de que sigui'l meu fill el qui'l va matar! Això a mi no m'hi pot cabre al cap; no m'hi pot cabre vaja!

BENET

I si al cap-d'avall no fos en Gabriel qui va matar a don Maurici? I si'l tribunal digués que es innocent?

GUILLEM

Es impossible, senyor Benet! No me la faci entreveure aquesta dolça esperança, que el desengany fóra massa gros! Ja'ls veig els seus bons intents! Què té de fer un bon amic com vostè, sinó provar d'aconsolar-me! Gracies, senyor Benet; gracies! Li estimo!

BENET

No, Guillem: s'equivoca. Li asseguro que li parlo am tota franquesa. Suposi, per un moment (tot pot ser en aquest món), que en el judici queda provat que, per comptes de ser en Gabriel qui va escometre a don Maurici, com s'ha vingut creient fins ara, va ser don Maurici qui va atacar an en Gabriel, i que aquest, matant-lo, no va fer més que defensar-se! Doncs, bé: an el seu noi podran imposar-li la pena que vulguin, petita o grossa, no ho sé, perquè jo en qüestió de lleis no hi entenc gens ni mica; però, davant de vostè, davant meu i davant de tot-hom que tingui no més que quatre dits de front, en Gabriel no serà cap home dolent, cap criminal i molt menos cap presidari, sinó un home desgraciat: ni més ni menos. I cregui-m, senyor Guillem: la desgracia no es cap deshonra: això vostè ho sab molt més bé que jo.

GUILLEM

Tot lo que vostè vulgui; però en el fons hi haurà sempre la mala acció, la mort d'un home, acció contraria a lo que la llei de Déu mana. I al mateix temps una taca en el bon nom de la nostra familia, que ningú treu, que ningú renta.

BENET

Vostè no'm vol entendre, senyor Guillem.

GUILLEM (*acalorat*)

Prou, que l'entenc! Que's pensa que no hi he pensat també en tot això que vostè diu? Si fa un any, desde que van agafar al noi, que no penso en res més! Sempre, sempre en lo mateix, nit i dia! I tant aviat me'l veig innocent, posat en llibertat i retornat a casa, estimat de tot-hom, com me'l miro criminal, condemnat, purgant la seva culpa, despreciat fins d'aquells que més l'estimen! I amb el meu pobre cervell vaig filant i desfilant les raons favorables i desfavorables de que s'hauran valgut els seus defensors i els seus jutges per salvar-me'l i per perdre-me'l! En tot he pensat, en tot, senyor Benet! En què vol que no atini un pare que té'l seu fill en mans de la justícia?

BENET

Doncs jo encara vaig més enllà que vostè. Per mi, en Gabriel no hi té res que veure amb la mort de don Maurici.

GUILLEM

Què vol dir?

BENET

Nèt i clar: que jo no crec que en Gabriel sigui culpable. Ja ho he dit. Jo, en la mort de don Maurici, hi veig un misteri que per ara no penetro. Per això espero amb tant interès que'l seu cunyat torni de Girona. A veure què hi haurà dit el tribunal.

GUILLEM

Que n'es de feliç vostè, senyor Benet! Com se coneix que no ho es, vostè, de pare! Vostè arriba a veure'l sol allà on no més hi ha que nit eterna!

BENET

No més hi ha una cosa, i es que a mi'm costa molt donar-me. Pot-ser més endavant n'hi sabré donar raó de tot lo que li he dit avui.

(Truquen a la porta de l'escala.)

ESCENA XIII

EN GUILLEM, EN BENET, LA CARME,
LA JUSTA I LA QUITERIA

(La Carme entra pel menjador sense dir res, travessa l'escena pera anar a obrir, anant-se'n per la primera porta de la dreta, per la qual torna a entrar després, seguida de la Justa. La Quiteria, quan aquestes ja són a l'escena, entra pel menjador, després d'haver encès el llum del mateix.)

JUSTA *(entrant)*

Santa nit i bona hora. Com van aquests ànimos, senyor Guillem?

GUILLEM

Com vol que vagin?

BENET

Ja has anat a confessar?

JUSTA

Sí, Benet. S'ha girat un ventot! No's pot pas anar pel carrer! A veure si demà tindrem pluja.

QUITERIA

Que voldras passar el rosari ara o després de sopar, Guillem ?

GUILLEM

Si voleu... per mi, ara.

JUSTA

Ai! Sí, sí. Am molt gust.

BENET

Per mi, quan vulguin.

QUITERIA

Ont es en Valenti ?

GUILLEM

Es a dalt. Deixa-l estar. Ja baixarà desseguida.

QUITERIA

Que'l voldras passar tu, el rosari, Guillem ?

GUILLEM

No faltava més ! Dona-m els rosaris.

(La Quiteria obre'l calaix de dalt de la calaixera i treu uns rosaris, que dona an en Guillem. Aquest s'aixeca amb els rosaris a la mà. Tots els altres s'han distribuït per l'escena, asseguts. En Gui-

*llem comença a passar el rosari caminant
amunt i avall.)*

GUILLEM (*senyant-se*)

Per la senyal de la santa Creu, de nostres
enemics lliurau-nos, Senyor...

TOTS (*senyant-se també*)

Per la senyal de la santa Creu, de nostres
enemics lliurau-nos, Senyor...

GUILLEM

En nom del Pare i del Fill i de l'Esperit
Sant. Amén.

TOTS

En nom del Pare i del Fill i de l'Esperit
Sant. Amén.

GUILLEM

Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum.

TOTS (*murmurant-ho*)

*Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fruc-
tus ventris tui, Jesus.*

GUILLEM

Domine, labia mea aperies...

*(S'atura i escolta am gran atenció, girat de
cara a la porta primera de l'esquerra.
Llarg silenci.)*

QUITERIA

Què hi ha, Guillem? Què tens?

GUILLEM

M'ha semblat sentir soroll de picarols...
com si s'hagués aturat un carruatge...

(Gran expectació per part de tots.)

ESCENA XIV

ELS MATEIXOS I EN VALENTÍ
AVIAT EN FELIU

(En Valenti surt precipitat per la porta primera de l'esquerra, i al trobar-se davant del seu pare s'atura, procurant dominar la seva agitació.)

VALENTÍ

Ah! Són vostès?

(En Guillem, alarmat pel soroll que ha sentit i per l'agitació que endavina an en Valenti, diu febrós:)

GUILLEM

Aon vas, Valenti?

VALENTÍ

Anava a obrir la porta.

GUILLEM

A obrir la porta? No han pas trucat. (*Se sent la campaneta de la porta.*) Ara truquen! (*Emocionat i tremolós.*) Es en Feliu, oi?

(*Tots els altres s'aixequen i s'acosten an en Guillem, pressentint l'arribada d'en Feliu.*)

VALENTÍ

Sí. He vist venir la tartana, desde'l balcó del meu quarto.

GUILLEM (*resolut*)

Vés a obrir.

(*En Valenti se'n va per la primera porta de la dreta. En Guillem se queda plantat al mig de l'escena, mirant de fit a fit l'esmentada porta, amb agitació violentíssima.*)

QUITERIA

Ai, Déu meu!

(*Tots miren la porta amb excitació extraordinària. La Carme, quasi tant agitada com en Guillem. Entren en Valenti i en Feliu. Aquest se treu el barret, i, sense abaixar-se'l coll de l'abric, se queda a dos passos del llindar de la porta, pres de gran emoció, al veure l'actitut de tots. En Valenti s'asseu a una cadira i's tapa*

*la cara am les mans, apoiant els colzes
en els genolls.)*

FELIU

Bona nit.

GUILLEM (*esclatant*)

Feliu! Què hi ha? El noi!... Què?... Par-
la!... Per l'amor de Déu! (*Quasi plorant.*)

FELIU

Guillem, no't desesperis!

GUILLEM

No, si ja t'ho conec am la cara! L'han
condemnat, oi? L'han condemnat!

FELIU

A catorze anys...

(En Guillem queda com ferit per un llamp.)

QUITERIA (*plorant*)

Verge Santa gloriosa!

VALENTÍ

Quin dolor!

CARME

*(Groga, rígida, amb el cap alt, mirant al sostre,
diu, desfent-se'l mocador del coll com si cer-
qués aire pera respirar:)*

Mare meva! Mare meva!

(En Benet i la Justa, plorosos.)

GUILLEM

(en un esclat de pena, dolor i rabia)

Estic deshonorat! Sí, deshonorat! Malehida
siga l'hora en que va néixer!

*(Li falten les forces. Cau assegut, plorant
amargament. En Feliu i la Quiteria
s'hi acosten adolorits.)*

QUITERIA

Germà! Guillem!

FELIU

No't desesperis, Guillem! No't desesperis!

CAU EL TELÓ RAPIDAMENT

ACTE SEGON

La mateixa decoració. Es a la tarde del Dijous Sant. A l'aixecar-se'l teló's veurà a la Quiteria, vestida de negre, asseguda en un silló, llegint, am l'auxili d'unes ulleres, en un llibre vell, les devocions propries del dia. Regna en la sala una gran tranquil·litat.

ESCENA I

LA QUITERIA, LA JUSTA I EN BENET

(Aquests dos ultims entren per la galeria del fons, vestits pera anar a seguir Monuments.)

JUSTA

(alurant-se en el llindar de la porta)

Se veu que no tenen pas por de lladres en aquesta casa.

QUITERIA

(alçant el cap, deixant de llegir, traient-se les ulleres i aixecant-se)

Ah! Són vostès? Que han entrat per l'hort?
(La Justa i en Benet avancen.)

BENET

Com que hem trobat la porta oberta...

JUSTA

Aixís no hem hagut d'anar a donar la volta.

QUITERIA

Ben fet.

BENET

Com està'l senyor Guillem?

QUITERIA

Tant aclaparat com vulguin. El cop es massa fort. Déu faci que'l pugui resistir!

JUSTA

No n'hi ha per menos!

QUITERIA

Però, seguin; facin el favor.

(S'asseuen tots.)

BENET

El seu germà es molt de plànyer; la situa-

ció en que's troba, molt grave; però'm sembla que li sobra pit per afrontar-la.

QUITERIA

No sé pas què dir-li, senyor Benet.

JUSTA

I si d'alguna cosa serveixen els amics, ja sab, tant vostè com el senyor Guillem, que poden comptar am nosaltres, en tot i per tot.

BENET

Crec que ja no se'ls té de dir tot això: massa que ho saben.

QUITERIA

Gracies. Els hi estimo molt.

(Curt silenci.)

JUSTA

Diu que l'advocat que va defensar an en Gabriel a Girona, ha arribat aquest mig-dia?

QUITERIA

Sí: ve per tenir una sentada amb en Guillem per parlar de lo que s'ha de fer. Ara deurà venir amb en Feliu.

BENET

Es el senyor Pineda, veritat, l'advocat d'en Gabriel?

QUITERIA

Sí, senyor. Don Miquel Pineda.

BENET

M'agradaria molt, sent com es un advocat de tanta anomenada i de tanta experiència, conèixer la seva opinió sobre'l cas d'en Gabriel.

QUITERIA

Jo ja no sé què pensar, ni què dir, pobre de mi. Com més vui aclarir-ho, més fosc ho veig.

JUSTA

Una calaverada de jove aixalabrat, que's paga am la tranquil·litat d'una família: ve-li aquí.

QUITERIA

Ja té raó, senyora Justa.

BENET

Doncs, jo, en tot aquest assumpto, hi veig córrer una bruixa que l'esbulla i el capgira, donant-li apariències d'una cosa que no es en realitat.

JUSTA

Me fas riure, Benet! Quina bruixa vols que hi hagi?

QUITERIA

Vet-aquí la mania d'en Feliu!

BENET

Me n'alegro molt que ja siguem dos els que'ns adonem del misteri que enfosqueix tota aquesta qüestió.

(Curt silenci.)

JUSTA

Escolti: i la Carme? Com se troba? Encara no n'hi havia preguntat.

QUITERIA

Avui, bé. No més està molt impressionada. Com que'ns porta tanta voluntat...

BENET

Es molt nerviosa aquella xicota.

JUSTA

Oh, i tal! Miri-s que'ns va costar de retornar ahir vespre! Me va donar un susto!

QUITERIA

Se va afectar tant, la pobre!

JUSTA

Pot-ser una mica massa.

BENET

Això no vol dir res. Depèn del temperament de cada hu.

ESCENA II

LA QUITERIA, LA JUSTA, EN BENET
I EN GUILLEM

GUILLEM

(entrant per la porta primera de l'esquerra)

Bones tardes tinguin.

BENET

Déu lo guard, senyor Guillem.

JUSTA

Com se troba?

GUILLEM

Passant, no més que passant. Que fa molta estona que són aquí?

BENET

No, no gaire.

GUILLEM

(tremolós, dirigint-se a la Quiteria)

Com es que no m'avisaves, dòna?

QUITERIA

Fill meu, me pensava que dormies.

GUILLEM

Dormir? Que es cas! No l'he pogut pas agafar el són; i això que he passat la nit desvetllat! Tot jo tremolo!

(*S'asseu.*)

BENET

Que ja ha pres lo que vaig receptar-li ahir vespre?

QUITERIA

Sí, senyor: una cullerada cada dugues hores. A les cinc li toca pendre-la.

GUILLEM (*a la Quiteria*)

Si vols anar a visitar els Monuments, ja pots: ara ja tinc companyia.

QUITERIA

Vols dir?

GUILLEM

Sí, vés, vés. Mira: la senyora Justa t'acompanyarà.

JUSTA

Am molt gust. Apa, Quiteria: vagi a posar-se la mantellina.

(*La Quiteria s'alça.*)

BENET

Sí: aprofitin la claror, i cap allà a les sis tornin a casa, perquè amb el rebombori de la professó...

QUITERIA

Que vol dir que hi haurà alguna cosa?

BENET

Els *ánimos* estan molt exaltats, i no fóra estrany que fessin un disbarat.

GUILLEM

Que ho diu seriament, senyor Benet?

BENET

Tant seriament, que, si jo fos alcalde de Pinals, avui no n'hi hauria de professó.

QUITERIA

No sé què fer! No m'espanti, senyor Benet, o, si no, no hi vaig.

JUSTA

Deixi-l dir an el meu marit! Si tenim temps de sòbres! Fins a les sis, que surt la professó, hi ha una hora ben bona. Podem anar a la parroquia, a Santa Ursula, a Sant Joan, al convent i a la Misericordia. Apa, cuiti!

QUITERIA

Desseguida estic a punt.

(Se'n va per la porta del menjador.)

ESCENA III

LA JUSTA, EN GUILLEM I EN BENET

GUILLEM

Vagin-hi, creguin-me, i tornin a l'hora que vulguin; perquè jo, aquesta tarde, tinc molta feina a fer. I dispensi-m, senyora Justa, si li prenc el marit; però aviat haig de tenir una entrevista a la qual vui que hi sigui present el senyor Benet, com amic i com a metge, i en farà un gran obsequi si accepta la meva invitació. S'ha de parlar de la qüestió del noi amb el meu advocat. *(Dirigint-se an en Benet.)* Com que'l seu parer, per mi, val molt, i com que sé que m'estima de debò, vui que en la sentada la seva opinió faci pès am la dels altres.

BENET

Jo sóc qui li haig de donar les gracies, senyor Guillem.

JUSTA

Ja sab que pot disposar de nosaltres a tota hora.

GUILLEM

Diuen que'ls amics són per les ocasions, i com que per tals els tinc, per això'ls parlo de la manera que'ls parlo.

(Se veu venir per l'hort an en Feliu.)

ESCENA IV

LA JUSTA, EN BENET, EN GUILLEM
I EN FELIU

FELIU

(entrant per la galeria)

Bones tardes!

GUILLEM

Hola, Feliu! Que has vist a don Miquel?

FELIU *(saludant)*

Déu la guard, senyora Justa. Com va, senyor Benet?

BENET

Per ara...

JUSTA

Bé... i vostè?

FELIU

Passant. (*Contestant an en Guillem.*) Si: m'ha dit que vindria d'aquí mitja hora, o abans, si podia. Ara es a casa del senyor Torrents. Diu que'l tenia de veure de precis, per un altre assumpto.

GUILLEM

Està bé. (*Curt silenci.*) Que has vist el noi?

FELIU

Qui, en Valentí? No. Que es fòra?

GUILLEM

Se n'ha anat desseguida d'haver dinat, sense dir aon.

FELIU

Ja deurà venir. No convé que's deixi veure massa avui. Prou excitat que està tothom am la sortida de la professó! (*Marcant la frase que segueix.*) Com que la casualitat ha volgut que avui tot coincidís...

ESCENA V

LA JUSTA, EN BENET, EN GUILLEM,
EN FELIU, LA QUITERIA I LA CARME

(Aquestes dugues ullimes entren per la porta del menjador. La primera va am mantellina i llibre d'oracions. El semblant de la segona es palid i desencaixat, com apariencia d'una pena molt grossa que té de passar-se en silenci, sense consol i sense esbarjo.)

QUITERIA

Quan vulgui, senyora Justa.

JUSTA *(alçant-se)*

Anem. Com se troba, Carme?

CARME

Molt bé, gracies.

QUITERIA

Mira, Guillem: la Carme's queda. Quan sigui l'hora, ja't portarà la medecina. Si vols res, crida-la: s'estarà al menjador.

GUILLEM

Està bé.

(*En Guillem parla baix amb en Benet. En Feliu se passeja nerviós, amunt i avall.*)

CARME (*apart a la Quiteria*)

Quiteria: que voldrà que l'esperí, o me'n puc anar quan vulgui?

QUITERIA

Tu mateixa; però m'agradaria més que m'esperessis.

CARME

A quina hora vindrà?

QUITERIA

Abans de les sis tornaré a ser aquí.

CARME

Ho dic perquè voldria ser a la parroquia quan sortís la professó.

QUITERIA

Mira: si a les sis no fos aquí, vés-te-n'hi! Endu-te'n la clau de l'hort, si vols.

CARME

Molt bé diu.

QUITERIA

Vaja, fins després, Guillem.

GUILLEM

Adéu, Quiteria. Passi-ho bé, senyora Justa.

JUSTA

Passin-ho bé.

BENET

Tornin aviat, creguin-me.

(La Quiteria se'n va am la Justa i la Carme, per la porta primera de la dreta. La Carme torna a entrar al cap de poca estona per dila porta, atravessa l'escena sense dir res i se'n va per la del menjador.)

ESCENA VI

EN GUILLEM, EN FELIU I EN BENET

FELIU

(prenent una cadira i asseient-se)

Guillem, si't sembla, ara podriem parlar d'allò.

GUILLEM

Com tu vulguis.

(Ell i en Benet s'asseuen també.)

FELIU

Aquest dematí no t'he volgut amoïnar, perquè'l teu cap no estava per escoltar-me; però ara que't veig més serè i més dintre de tu mateix, ha arribat l'hora de parlar-ne. Don Miquel no pot trigar. Vui que'm sentis primer a mi que an ell.

GUILLEM

Parla, Feliu. Hi fet quedar al senyor Benet, qui, si no't sab greu, estarà present en aquest acte.

FELIU

Al contrari, el seu criteri pot servir-nos de molt, perquè la qüestió que s'ha de tractar es delicadíssima. Me n'alegro molt de que hi sigui.

BENET

Ben poca llum podré donar-los, pobre de mi!; però, en fi, la meva manera de judicar els aconteixements, sempre freda i expurgada de tot prejudici, està a la disposició de vostès.

FELIU

Anem al cas. La condemna d'en Gabriel es un fet sobre'l que no hi ha que donar-hi voltes. Ara que la primera i dolorosa impressió ja ha passat, per més que'ns quedi la

ferida oberta i vegem a la nostra familia en mal lloc als ulls de la gent; ara, dic, que'l cap reprèn el seu domini sobre'l cor, es quan crec que'ns hem de mirar la qüestió que's presenta, fit a fit, i provar de resoldre-la de la millor manera que siga possible, i en benefici, sempre, del nostre pobre Gabriel. No li sembla, senyor Benet?

BENET

Penso de la mateixa manera que vostè.

FELIU

No li extranyi que parli aixís; però com que jo, per encarrec del meu cunyat Guillem, he sigut l'unic de la familia que ha seguit d'aprop aquesta mena de calvari que ha passat el meu nebot, sóc el que forçosament haig de dur la paraula en aquesta sentada, que té per objecte exposar les impressions que porto de Girona.

GUILLEM

I quines són, Feliu?

FELIU

Aquestes. I ara't prego, Guillem, que't fixis bé en lo que vaig a dir-te. (*Curt silenci. Gran expectació en en Guillem i en Benet.*) Jo, que he assistit, no com un espectador qualsevol, sinó am tot l'interès d'un pare, a les

sessions del judici, i he observat, constantment, el posat d'en Gabriel davant del tribunal; jo, que he escoltat i sospesat les seves respostes, i he seguit, amb angunia i esperança, les declaracions dels testimonis i els discursos del fiscal i de l'advocat defensor; jo, que he sentit l'aclaparament i el dolor de la condemna; i jo, que he vist an en Gabriel a la presó i he tingut amb ell una llarga sentada; jo't dic, Guillem, i tingues compte que judico per alguna cosa més que per impressió, que'l teu fill no es qui va matar, avui fa un any, a don Maurici. Nèt i clar: que'l nostre Gabriel es innocent.

BENET

Penso igual que vostè, Feliu. No fa pas gaire que ho deia a la senyora Quiteria, i ahir a la tarde quasi varem enfadar-nos amb el seu cunyat (*senyalant an en Guillem*) perquè jo li deia això mateix. En aquest assumpto hi ha un misteri impenetrable! Jo li veig desde'l primer dia! Se sent, quasi's palpa. Però, aclarir-lo? Veliaquí lo difícil.

GUILLEM

Tant l'opinió de vostè, senyor Benet, com la teva, Feliu, poden valdre molt, no ho nego; però'l Tribunal no ho ha entès pas aixís, i me l'ha condemnat, sense pensar-s'hi gaire.

L'única veritat que sura, avui per avui, desgraciadament, es aquesta.

FELIU

An aquí't vui, Guillem. Què havia de fer el Tribunal, davant d'un processat que comença per confessar-se autor del delictes de que se l'acusa, i que, per obra de la mala sort, té tota la prova en contra, sinó condemnar-lo, malgrat els esforços de l'advocat defensor per demostrar que en Gabriel, mantant a don Maurici, havia obrat en defensa propia?

GUILLEM

Què vols dir?

FELIU

Vui dir que precisament aquest afany desmesurat d'en Gabriel de confessar-se autor de la mort de don Maurici, tant si hi venia a tom com no, es lo que va fer-me obrir els ulls, es lo que va fer-me entrar en sospites.

GUILLEM

No t'entenc.

FELIU

Tu no l'has vist an en Gabriel com l'he vist jo, tant a l'Audiencia com a la presó, entoçudint-se en proclamar-se culpable, sem-

pre que ell creia que l'ocasió se li presentava. Creu-me que tal actitud, indefinible, feia i fa pensar molt, Guillem, però molt! L'haguessis vist am quina insistència s'acusava. Semblava que obeís a una consigna.

GUILLEM

A una consigna? Què vols dir? Parla clar, per l'amor de Déu! Vols dir que algú s'ha aprofitat del poc seny del noi per fer-li fer lo que ha fet?

FELIU

No ho sé. Això es lo que hem d'esbrinar, tant tu com jo i com tots els que'ns estimem an en Gabriel.

GUILLEM

No'm facis tornar boig, Feliu! Com es que això que tu dius no ho han vist els seus jutges?

FELIU

Perquè'ls seus jutges no se'l miraven amb els ulls que me'l mirava jo.

GUILLEM

Feliu! Tot això que dius es veritat, pura veritat, oi?

FELIU

Veritat pura.

GUILLEM

Vols dir que no són raons inventades pel teu bon cor, am l'afany d'endolcir la meva pena?

FELIU

No, Guillem. T'ho juro per la memoria de l'Amelia!

GUILLEM

Dius que'l noi semblava que parlés per boca d'altri?

FELIU

En Gabriel parlava d'una manera tant estranya, que d'una hora lluny se veia que mentia.

GUILLEM

(tremolant, pres de gran emoció i excitació)

Feliu, això fóra horrorós!

FELIU

I s'acusava amb una mena de satisfacció que feia esgarriar! No sabré explicar-t'ho. Com si, acusant-se amb una insistencia tant esparveradora, se sacrificués per alguna idea, o potser per alguna persona! Qui sab si per salvar al verdader culpable!

GUILLEM

Això són il·lusions teves, Feliu! Pura impressió del teu magí, que sempre ha vist fantasmes per tot arreu.

BENET

No, senyor Guillem: el to en que parla'l seu cunyat demostra ben clarament tot lo contrari.

FELIU

Sempre la mateixa toçuderia, Guillem! Ja no sé què haig de dir perquè'm creguis! Bé't costa prou de decidir-te a favor de l'innocència d'en Gabriel! Recorda-t de que ets el seu pare!

GUILLEM

(alçant-se de la cadira rapidament. Els altres dos també s'alcen)

Feliu! Aquesta paraula hi es de massa! El que ha tingut fills no se n'oblida mai de que ha escampat pel món bocins de la seva ànima! I de que jo m'estimo an els meus, me sembla que bé n'he donat proves! Precisament això es lo que'm priva de decidir-me a favor de l'innocència d'en Gabriel! Si desde'l dia que'l varen agafar, el meu cor de pare li té per innocent al noi! Que no veus *(pel cor)* que aquest no pensa? Que no veus que aquí

no més hi ha que carinyo per ell, pel meu hereu estimat? Ara qui no li té per innocent es aquest (*pel cap*), perquè pensa, perquè rumia i perquè la realitat li fa veure les coses del color que són, per horrible i fosc que sigui! Però, Feliu, Déu te'n guard del dia que'l meu cap i el meu cor pensin de la mateixa manera, del moment que tots dos creguin que en Gabriel es innocent!

FELIU

Què faras aquell dia?

GUILLEM

Què faré? Remouré cel i terra per deslliurar el noi!

FELIU

Doncs, apa! Ja pots començar a remoure: el moment ha arribat.

GUILLEM

Per tu, sí; per mi, no.

FELIU

Per tu, també!

(*Toquen les cinc en el rellotge del menjador.*)

GUILLEM

Am lo que m'has dit no n'hi ha prou! No fa pas gaire, al dir-me que'l noi era innocent, has afegit: «I tingues compte, Guillem, que

judico per alguna cosa més que per impressió!» Aquesta alguna cosa més es lo que jo vui! Vinga! Depressa!

FELIU

Què'm diras si jo't dic que en l'entrevista que vaig tenir dimars passat amb ell, quan vaig anar a veure-l a la presó, va confessar-me, plorant com una criatura, que estava enamorat, que estimava bojament a una dòna, d'amagat de tot-hom? Eh? Què'm diras?

GUILLEM

Que en Gabriel estimava d'amagat? Que't va dir qui era ella?

(Entra la Carme per la porta del menjador, portant una ampolla, un plat, una copa i una cullera de plata. Aparenta una tranquil·lilat que no té.)

ESCENA VII

ELS MATEIXOS I LA CARME

FELIU

Qui hi ha? Qui es?

CARME

Senyor Guillem, són les cinc. Vol pendre la medecina?

GUILLEM

Sí, dóna-me-la.

CARME

Tingui, si es servit.

(S'acosta a la taula, damunt de la qual hi deixa lo que porta.)

GUILLEM

(abocant el líquid de l'ampolla en la cullera, fins a omplir-la, bevent-se'l d'un glop)

Gracies!

(La Carme recull el plat, la copa, la cullera i l'ampolla, i se'n va molt impressionada de les mirades persistents i escrutadores que li han dirigit en Feliu, en Guillem i en Benet.)

ESCENA VIII

EN GUILLEM, EN FELIU I EN BENET

GUILLEM *(an en Feliu)*

T'he preguntat si en Gabriel t'ho va dir qui era la dóna que ell estimava: ho va dir? Respon-me!

FELIU

Sí, que m'ho va dir.

GUILLEM

Qui es? Dignes.

FELIU

No hauries de caminar gaire si't convin-
gués parlar-hi.

GUILLEM

*(cor-près de sobte i senyalant la porta
del menjador, per la que se n'ha anat la Carme)*

Qui?... Ella?... La Carme?...

BENET

La Carme?

FELIU

La Carme.

GUILLEM

*(lluitant am si mateix pera donar credit
a tal afirmació)*

No, no pot ser! No pot ser!

FELIU

I la basca d'ahir vespre, a l'enterar-se de
que havien condemnat an en Gabriel?

BENET

Té raó.

GUILLEM

Es veritat... Sí... Però no, no, no n'hi ha prou!

FELIU

Aquesta noia ha tingut sempre un no sé què de misteriosa. Recorda-t de la mort de la seva mare, i de la desaparició estranya del seu germà; recorda-t de la gran amistat que hi havia entre'l germà de la Carme i el teu fill; recorda-t que tots dos tenien les mateixes idees i lo molt que s'estimaven. Que no podria ser, es un dir, que no podria ser que'l germà de la Carme fos el que... i en Gabriel, per salvar-lo i per exigir-ho potser qui sab quina obligació secreta, s'hagués sacrificat per ell?

GUILLEM

Oh! Això fóra espantós!... No ho sé!... No sé què dir ni què pensar!... El cap me dóna voltes!... Si això fos veritat!...

FELIU

Ja m'agradarà que sentis a don Miquel, parlant d'això!

GUILLEM

Què hi diu don Miquel?

FELIU

Lo que jo dic: que aquesta revelació, inesperada i a última hora, d'en Gabriel, confessant la seva estimació per la Carme, té una importància grandiosa.

GUILLEM

Què'n pensa vostè, senyor Benet?

BENET

Crec, senyor Guillem, que en la fosca que rodeja aquest assumpte hi ha brollat un llum, que s'ha de seguir, costi lo que costi! Potser ens portarà a la claror completa!

GUILLEM (*an en Feliu*)

Però, com t'ho va dir en Gabriel?... Com? De quina manera?

FELIU

Parlant-me sempre d'ella. I que's veia que no deia mentida, no, Guillem: quan parlava de la Carme, les seves paraules tenien el sò puríssim de la veritat.

GUILLEM

Prou! Ja n'hi ha ben bé prou! La pena que jo he sofert, dia sobre dia, no es res al costat del corc del dubte que ja'm sento aquí

dins, furga que furga! Això es terrible! Es l'agonia després de la mort!

BENET

Valor, senyor Guillem! Serenitat i fermesa es lo que ara li convé, per seguir el camí de llum que davant seu se li obre! Miri que tots anem al seu costat! No tingui por: camini!

GUILLEM (*am tota l'ànima*)

Serenitat! Fermesa! Vui tenir-ne, en tindré! No hi fa res que la meva pobra ànima s'esber-li amb el pès de la feixuga creu que Déu m'envia! Valor per portar-la a coll, fins al cap-d'amunt de tot, ne tinc de sobres. No diuen que la força del dolor es irresistible? Ara ho veurem!

(*Truquen a la porta de l'escala.*)

BENET

Han trucat.

FELIU

Es don Miquel.

(*La Carme entra per la porta del menjador i atravessa l'escena pera anar a obrir. Tots tres se la miren am gran interès. Ella, avergonyida, abaixa'ls ulls i se'n va per la primera porta de la dreta, per la qual surt també en Feliu. Al cap de*

poca estona tornen a entrar en escena la Carme i en Feliu, seguits de don Miquel.)

ESCENA IX

EN GUILLEM, EN BENET, EN FELIU,
LA CARME I DON MIQUEL

MIQUEL

Déu los guard! Dispensin-me si he fet una mica tard; però'l senyor Torrents m'ha entretingut molt més de lo que jo'm pensava. Com està, senyor Canyamars?

GUILLEM

Ja ho pot veure, senyor Pineda.

MIQUEL *(an en Feliu)*

A vostè, Llaurador, no li pregunto, perquè no fa gaires hores que'ns hem vist. *(Fent una lleugera inclinació de cap an en Benet.)*
Déu lo guard.

BENET

Déu lo guard.

FELIU *(presentant)*

Don Miquel Pineda. Don Benet Fonollar.

MIQUEL

Servidor de vostè. Tinc molt gust...

BENET (*encaixant amb en Miquel*)

El gust es meu, senyor Pineda.

(*La Carme està dreta en el fons, muda, impassible, impenetrable.*)

GUILLEM

Don Miquel, moltíssimes gracies per tot lo que ha fet a favor del noi. Cregui-m que les hi dono de tot cor!

MIQUEL

I, ara, Canyamars! Com s'entén, gracies? Aquest agraiment, que jo li estimo molt, guardi-l per més endavant! Que no li ha dit en Llaurador? Si tot just comencem! Hem de parlar de moltes coses, vostè i jo.

GUILLEM

Ja ho sé, ja! Ja m'ho ha dit en Feliu. Quan vostè vulgui, estic a les seves ordres. Si vol, podria-m anar a l'escriptori: allà estarem més recullits.

MIQUEL

Anem allà on vostè disposi.

GUILLEM

Passi vostè al davant, faci'l favor. Vés, Feliu, i vostè també, senyor Benet, comencin a passar. (*En Miquel, en Feliu i en Benet, enraonant entre si i a poc a poc, se'n van per la porta del menjador, en el qual s'aturen, tot parlant, esperant an en Guillem. Aquest, en un to àspre, diu:)* Carme!

CARME

(*avançant fins a primer terme, vora en Guillem*)

Senyor...

GUILLEM

A quina hora te'n tens d'anar?

CARME

Si pogués, a tres quarts de sis.

GUILLEM

Està bé. Si algú'm demanés, digues que no hi sóc.

CARME

Molt bé diu, senyor Guillem.

(*En Guillem se reuneix amb els altres i tots se'n van, enraonant, per la porta del menjador. La Carme'ls mira marxar, amb una expressió de fonda amargura.*)

ESCENA X

LA CARME, I DESSEGUIDA EN GRIPAU

(Quan la primera's troba sola en escena, se passa les mans per la cara, sospira profundament i diu am veu trencada per la desesperació.)

CARME

Quina agonia, Déu meu! Quina agonia! Jo no sé pas com fer-ho! Jo no sé pas si'l podré soportar aquest martiri! *(Silenci. Se treu un full de paper de la butxaca de les faldilles, i llegeix, pera si, lo que en ell hi ha escrit. Tot ho fa am gran agitació nerviosa.)* Hi es tot, tot, ben explicat i en poques paraules. Ara... *(Se treu un sobre de paper blanc, en el qual hi fica'l paper, després de plegar-lo. Mulla la goma i clou la carpeta.)* Aixís... Ja està! Déu faci que tingui valor per entregar-lo a Mossèn Llorenç!

(Per darrera dels vidres de la galeria se veu venir an en Gripau. Al cap d'una mica entra am moltes precaucions, i al ser al llindar de la porta s'atura i diu:)

GRIPAU

Ave Maria!

CARME (*redreçant-se, espantada*)

Qui hi ha! (*Amaga'l plec en la butxaca de sa faldilla.*) Què voleu? (*Amb extranyesa al regonèixer an en Gri Pau.*)

GRIPAU (*desde la porta*)

Que hi es en Valentí?

CARME

No.

GRIPAU

Es que si hi es, m'entorno. No hi vui tractes amb aquell noi.

CARME

Us dic que no hi es. Què voleu?

GRIPAU

Que està sola?

CARME

Sí. Però, parlem, per l'amor de Déu. Què hi ha?

GRIPAU (*ronsejant*)

He pujat per saber del cert si ve o no ve a la professó.

CARME

Sí, que vinc. Com varem quedar ahir?

GRIPAU

Bé. No es això; però com que desde ahir a la tarde hi han hagut tantes novetats...

CARME

(mirant fixament an en Gripau)

Què voleu dir?

GRIPAU

Vui dir que... com que han condemnat an en Gabriel...

(La Carme, desconfiant de les intencions d'en Gripau, revestint-se de valor i lluitant pera dominar-se i dissimular, diu:)

CARME

I això què té que veure am la meva prometença?

GRIPAU

Es clar, res! Té raó... Vès una cosa am l'altre! Però, veurà: com que passava pel camí de baix i he trobat oberta la porta de l'hort, he pensat: «Veiam, entrem-hi». Me n'he volgut assegurar. Que no podria ser que se n'hagués desdit?

CARME *(seriosa)*

Tot pot ser en aquest món.

GRIPAU

Això sí que es ben cert! I devegades... les coses fan uns capgirells i donen uns toms; que un, francament, ja no sab què pensar. Sab què diuen ara per la vila?

CARME

Què?

GRIPAU

Que ja se sab del cert quina es la persona que va matar a don Maurici.

CARME

(retrocedint, esgarrifada, i mirant fixament an en Gripau)

Què voleu dir?

GRIPAU

Que podria molt ben ser que la justícia s'hagués equivocat... i que en Gabriel no fos culpable: veli-aquí.

CARME

D'ont ho heu tret això?

GRIPAU

Tot-hòm ho diu per la vila.

CARME

Sempre s'ha dit, i vós no ho heu cregut mai.

GRIPAU

Cert. Però jo no ho creia perquè costava molt poc de dir: «En Gabriel es innocent»; però ara ja no'n tenen prou amb això, sinó que ja senyalen amb el dit al culpable, i ara la cosa ja pren un altre aspecte.

CARME

I qui es el culpable?

GRIPAU

Diuen que es l'Escabellat.

CARME

L'Escabellat?

GRIPAU

Sí, l'Escabellat, el campaner de la parroquia, aquell beneitó.

CARME

I què'n penseu vos d'això que diuen?

GRIPAU

Que tot pot ser en aquest món! I que no fóra'l primer cop que succeeix. Jo he parlat

aquesta tarde amb en Mingo i en Falet, el sagristà i el fuster de la parroquia, que varen ser els que van agafar an en Gabriel, i m'han dit que allò que's diu veure caure mort a don Maurici no ho varen pas veure ells, sinó que, a l'arribar, ja jeia extès a set o vuit passes; i que també podria haver sigut un altre que hagués fugit carrer amunt.

CARME

Això diuen en Falet i en Mingo?

GRIPAU

Ara m'ho acaben de dir.

CARME

I per què no ho declaraven això davant del jutge? Tant que hauria afavorit an en Gabriel!

GRIPAU

Expliqui'ls-hi! I com que a l'Escabellat ningú'l va veure en tota la nit, podria molt ben ser que fos ell el que... Però, per altra part, diuen que en Gabriel jura y perjura que es ell. De totes maneres, aquí hi ha un gran misteri. Què'n pensa vostè, Carme?

CARME

Jo?

GRIPAU

Sí, vostè.

CARME

Que en Gabriel es molt digne de llastima.

GRIPAU

Res més?

CARME

Res més.

GRIPAU

Pot-ser al cap-d'avall tindrà raó... (*Mirant cap a la galeria, per darrera quals vidres se veu venir an en Valenti, diu, tot alarmat:*) Veig an en Valenti que s'acosta per l'hort. Me'n vaig, perquè no hi vui tractes amb aquest xicot. Fins després, Carme.

(*Se'n va am precipitació per la primera porta de la dreta.*)

CARME

Fins després. (*Dreta al mig de l'escena, mira sortir an en Gripau, am gran extranyesa i desconfiança. Quan es fòra diu pera si:*) Què ha volgut dir aquest home?

(*En Valenti entra per la porta de la galeria. Al veure a la Carme, somriu i s'hi acosta. Ella està completament abstreta, pensativa.*)

ESCENA XI

LA CARME I EN VALENTÍ

VALENTÍ

Carme!

CARME

(am sobresalt, sortint de la seva abstracció)

Què? Qui es?... Ah! Es vostè, Valentí?

(Dominant-se i aparentant absoluta tranquil·litat.)

VALENTÍ

Que l'he espantada?

CARME

No. M'ha sobtat solament. Com que no l'havia vist venir...

VALENTÍ

Que ha sortit la tia?

CARME

Sí: ha anat a visitar els Monuments, am la senyora Justa.

VALENTÍ

I el pare ont es?

CÀRME

A l'escriptori, amb el seu oncle Feliu i el senyor Benet. També hi ha l'advocat d'en Gabriel.

VALENTÍ

(sense poder dissimular l'alegria que sent)

Ja m'ho he pensat que la trobaria tota sola! Perxò he vingut. *(Mirant-se a la Carme amb tendresa.)*

CÀRME

Què vol dir? Per què'm mira aixís, Valentí?

VALENTÍ

Per què?... Ja li diré per què... Perquè avui estic tot esperançat. Aquest dematí hem parlat molt am l'oncle Feliu de lo del meu germà... i, no sé... es estrany... perquè am tot i la condemna, l'oncle diu que sab coses molt importants que podrien capgirar-ho tot a favor d'en Gabriel. Diu que'l senyor Pineda no ho veu pas tot perdut encara; i com que l'oncle té'l cap tant clar i ho sab veure tot tant bé, no sé... que vol que li digui... tinc una alegria estranya! Qui sab! Potser es un pressentiment! Miri: vinc de fer una passejada. Aixís que he acabat de dinar, he sortit, atret per l'hermosura del dia, fòra de la vila, camps a través; he arribat fins al

turó de les Forques. Com s'ha aixamplat el meu cor, encongít per tantes tristeses! (*Quasi amb extasi.*) Com s'hi veu per tot la primavera! Tot es tendre, tot sembla acabat de fer, tot té un aire novell. El color de l'herba, dels arbres, de les serres llunyanes, del mar, del cel... I per tot, quina quietut! La quietut tradicional del Sant Dijous! No se sent cap soroll, ni un crit, ni un cant! Me recordo que quan jo era noi l'avia sempre'm deia, en la diada d'avui: «No cantis, Valentí, que Nostre Senyor es mort i els homes ploren!» Nostre Senyor es mort, els homes ploren i la primavera fa la mitja rialla!... No sé pas qui té raó, però es ben veritat que'l Sant Dijous cristià exhala una mena d'agre-dolç suprem que imposa, un benestar inefable que commou i fa tenir fe en tot lo que's desitja...
(*Silenci.*)

CARME (*am recança*)

Que n'es de ditxós vostè, Valentí!

VALENTÍ

I vostè, Carme, que no n'es de ditxosa?

CARME (*somrient ironicament*)

Ditxosa jo? No, Valentí: tot lo contrari.

VALENTÍ

Per què?

CARME

Què'n treuria de saber-ho?

(Curt silenci.)

VALENTÍ

Que s'en recorda de la nostra conversa d'ahir a la tarda?

CARME

Prou.

VALENTÍ

Com pot ser que en vintiquatre hores hagi cambiat tant? Ahir la veia tota esperançada: avui sóc jo l'alegre i vostè la que està trista. Ahir era vostè la que m'animava per sostreure-m de les meves temences...

CARME

Que s'han realitzat am la condemna d'en Gabriel. Aquí la té, la raó de la meva tristesa.

VALENTÍ

(després de contemplar un moment a la Carme)

Però que no hi compta am les esperances de l'oncle Feliu? Que no té memoria?

CARME

Vostè sí que no'n té, de memoria! *(Somrient de sobte, tota esperançada, com si hagués trobat valor pera explicar-se.)*

VALENTÍ

Jo?

CARME (*atrevint-se*)

Sí. No'm va dir ahir a la tarda que si l'alegria l'ajudés tindria valor per dir-me una cosa que guardava desde feia una pila de temps dintre del seu pensament, closa, ben closa? L'alegria, vostè mateix diu que s'ha presentat de cop i volta. Això es un bon senyal. Aprofiti-se'n, doncs.

VALENTÍ (*movent el cap*)

No parlava d'aquesta alegria: jo parlava de la que'ns produiria la llibertat d'en Gabriel.

CARME

I si, am tot i haver sigut condemnat en Gabriel, aquesta alegria fos el signe de la seva innocència?

VALENTÍ (*am gran decisió*)

Aleshores tindria valor per tot.

CARME

(*en un moment de gran sinceritat*)

Doncs, Valentí, ja pot tenir-lo, perquè en Gabriel no va matar a don Maurici.

VALENTÍ

Com! Carme! Què diu?

CARME

(perdent completament tot el domini sobre si mateixa i parlant inconscientment, com obeïnt a un desig imperiós de confiar la seva pena)

Lo que li he dit: que'l seu germà es innocent. *(Adonant-se tot de cop de que pot-ser ha parlat massa.)* Oh! M'he descobert!

(Això ho diu en veu baixa i mirant de tant en tant an en Valenti, avergonyida i esgarrifada, pera veure l'efecte que tal revelació li ha fet.)

VALENTÍ

(am goig d'enamorat, diu, donant una altra interpretació a les paraules de la Carme)

Carme! Gracies! *(Acostant-s'hi molt, i parlant-li a cau d'orella.)* Això vostè m'ho diu no més que amb el fi que jo endavino, veritat? Es per donar-me valor.

CARME

(abaixant els ulls i espantada de lo que diu en Valenti)

Oh!

VALENTÍ

Ah! Les dònnes! Qui pot igualar-se am vostès quan tracten de portar-nos al camí de gloria que sols s'acaba conseguint-les! Com vol que'm falti'l valor per dir-li ben baix,

ben baixet, a cau d'orella, que l'estimo am tota la meva ànima!

CARME (*aclaparada*)

Ah! No, Valentí: s'enganya. No, no es això! Li juro!

VALENTÍ

Carme! Per Déu! No me la vulgui treure aquesta il·lusió! Es massa hermosa!

(*Truquen a la porta de l'escala.*)

CARME

Han trucat. Vaig a obrir.

(*S'en va per la primera porta de la dreta, per la qual torna a entrar al cap de poca estona, seguida de l'Anton, en Peret i en Quim.*)

VALENTÍ (*mentres es fòra*)

Qui hi deu haver?

ESCENA XII

EN VALENTÍ, L'ANTON, EN PERET,
EN QUIM I LA CARME

CARME

Ja poden entrar. Aquí tenen an en Valentí.

ANTON

Hola, noi!

PERET

Bones tardes.

QUIM

Aon dimoni t'has ficat aquesta tarda?

VALENTÍ (*vivament contrariat*)

Déu vos guard. (*La Carme dona uns quants passos cap a la porta del menjador.*) Aon va, Carme?

CARME

(*am gran resolució i serietat*)

Vaig a vestir-me. Tinc d'anar a l'iglesia.
(*En Valentí no contesta. Ella sen va per l'esmentada porta.*)

ESCENA XIII

ELS MATEIXOS, MENOS LA CARME

VALENTÍ

Què hi ha de nou?

PERET

Com es que no has vingut al casino?

QUIM

I tal!

ANTON

Te podiem ben esperar!

VALENTÍ

He anat a donar un tom, tot sol, cap al turó de les Forques. Tenia ganes de respirar l'aire pur de les montanyes. Ademés, el pare m'ha dit que no volia que m'hi fiqués per res en tot això de la professó. Ara tinc altres cabories...

PERET

I ara, noi! Què tens avui?

QUIM

Sembles el gall de llauna que hi ha dalt del campanar de la parroquia, que tant aviat guaita a ponent com a llevant.

ANTON

Quin vent bufa avui, Valentí?

PERET

Que potser es vent de faldilles?

VALENTÍ (*en mal to*)

Què voleu dir?

ANTON (*formalisant-se*).

Que sembla mentida que siguis germà d'en Gabriel, veto-aquí!

PERET

Molt ben dit!

QUIM

Això!

VALENTÍ

Això no heu de ser vosaltres qui m'ho ha de retreure, llengues llargues!

ANTON

Llengues llargues que treballen més que tu a favor del teu germà.

PERET

Si ho sapiguessis lo que's prepara!

ANTON

Tot ho tenim a punt.

QUIM

Quin sarau, vatua'l món! Jo ja m'hi trobo!

VALENTÍ (*interessat de cop*)

De debò?

ANTON

I tant de debò! Se tracta d'impedir la sortida de la professó, si no de grat, per força!

QUIM

Que't penses com està tot-hom?

PERET

Avui ens veurem les cares amb els senyors de la Confraria!

QUIM

La professó es una excusa per fer el *trà-gala* al nostre partit.

PERET

Jo ja'ls sento: «Avui fa un any de la mort de don Maurici: doncs avui queda venjat am la condemna d'en Gabriel Canyamars, i sa memoria enaltida, i glorificat el seu nom, am la sortida de la professó de las cucurulles».

QUIM

Però nosaltres els contestem que en Gabriel es innocent, encara que'l condemnin tots els tribunals del món; i que la memoria de don Maurici no serà enaltida, ni'l seu nom glorificat, perquè de que la professó, si

surt, se quedi a mig camí, ja'ns en cuidarem nosaltres.

(Se sent enraonament en el menjador.)

VALENTÍ

Calleu, que'm sembla que ve'l pare.

ESCENA XIV

EN VALENTÍ, L'ANTON, EN PERET,
EN QUIM, EN GUILLEM, DON MIQUEL,
EN FELIU I EN BENET

(Aquests quatre ultims entren per la porta del menjador, parlant am molta animació.)

GUILLEM

No'n parlem més, don Miquel, no'n parlem més. Seguiré les seves instruccions al peu de la lletra.

FELIU

Però, sobre tot, calma, Guillem. Veritat, don Miquel?

MIQUEL

Ah! Això, sí! Serenitat i peus de plom, perquè qualsevol sortida de to podria comprometre-ho tot per sempre.

GUILLEM

Ara que ja tinc lo que'm faltava; ara que vostè m'ha comunicat la fe que no tenia; ara que crec que'l noi es innocent, ja veurà si'n tindré de serenitat!

VALENTÍ

Què diu, pare? Què té?

GUILLEM

Que n'estic convençut! (*Amb alegria de nen.*) Que m'ho han demostrat; que no pot ser que'n Gabriel matés a don Maurici.

ANTON

Per la vila tot-hom ho diu que en Gabriel es innocent!

GUILLEM

Ah! Sou vosaltres? L'Anton, en Quim i en Peret? Gracies, fills meus, gracies! Ja ho sé que l'estimeu... que'ns estimeu a tots; però, ara deixeu-me sol: les impressions d'avui són massa grosses. Tinc necessitat de recullir-me en mi mateix; tinc set de soletat per anar filant el meu projecte, la meva obra santa de deslliurança.

FELIU

No t'exàltis, Guillem. Calma, serenitat.

(*En Benet i en Miquel parlen entre si. En Valenti, l'Anton, en Peret i en Quim parlen també entre ells, formant un agrupament.*)

GUILLEM (*apart an en Feliu*)

Aneu-sen tots: vui quedar-me sol am la Carme.

FELIU

Està molt bé. (*Dirigint-se a don Miquel i als altres.*) Don Miquel, quan vulgui,estic a la seva disposició. Ho dic perquè es una mica tart.

MIQUEL

Té raó. I jo a la seva. (*Despedint-se*). Don Guillem, fins a més veure. Tinguin-me al corrent de tot; escriguin-me vostè o en Llaurador.

(*Encaixant amb en Guillem.*)

GUILLEM

Passi-ho bé, don Miquel. I li repeteixo: un milió de gracies. No sé com dir-li.

MIQUEL

No faltava més! Passi-ho bé, Fonollar.

BENET

No, que l'acompanyo.

ANTON (*an en Valenti*)

Que vens?

VALENTÍ

Què haig de fer, pare?

GUILLEM

Vés, vés, però no facis cap imprudencia.
Recorda-t de qui ets.

ANTON

Apa.

PERET

Vine.

QUIMET

Passi-ho bé, don Guillem.

BENET

Jo ja tornaré. Fins d'aquí poca estona.

FELIU

Jo m'arribo fins a acompanyar a don Miquel i després aniré a veure si trobo la Quitèria. Adéu.

(Tot això rapidíssim i quasi dient-ho tots al plegat. S'en van tots per la porta primera de la dreta, menos en Guillem, que sols els acompanya.)

GUILLEM

Passi-ho bé, senyor Benet. Adéu, Feliu.
Adeu-siau, tot-hom.

*(Torna cap al mig de l'escena, i, cansat,
s'asseu a vora la taula.)*

ESCENA XV

EN GUILLEM, I DESSEGUIDA LA CARME

GUILLEM

Gracies a Déu que estic sol! Quin dia!
Qui m'ho havia de dir que al cap d'un any
de sofriments i d'agonies havia d'apuntar
aquest raig d'esperança!

*(Curt silenci. Queda abatut. Després s'alça
resoludament, sen va cap a la galeria i
contempla per un moment, a través dels
vidres, el tranquil i serè caient de la
tarda. En aquests moments la Carme
entra per la porta del menjador, vestida
pera sortir. Porta'l mateix vestit i una
mantellina negra. A l'entrar se tomba i
mira l rellotge del menjador.)*

CARME

Es l'hora. Ajudeu-me, Verge Santa!

(*En Guillem torna a entrar, i, trobant-se davant per davant de la Carme, que s' dirigia a la porta de la galeria, am gran resolució diu:*)

GUILLEM

Carme!

CARME (*espantada, retrocedint*)

Es vostè, senyor Guillem?

GUILLEM

Déu t'envia!

CARME

(*esgarrifada del to solemniat am que en Guillem li parla*)

A mi, Déu? Per què? Què vol dir?

GUILLEM (*amb imperi*)

Respon-me desseguida!

CARME .

Per què'm parla aixís, senyor Guillem?
Me fa por! No m'hi havia parlat mai vostè,
en aquest to de jutge!

GUILLEM

Com es que no m'ho has dit que t'estimes
an en Gabriel?

CARME

An en Gabriel? Jo?

(Veient-se descoberta.)

GUILLEM

Sí, tu. I que ell també t'estima. Que us estimeu com bojos. Com es que te n'amagues?

CARME

Perdoni-m, senyor Guillem!

GUILLEM

Jo? Per què haig de perdonar-te? Es veritat o mentida que us estimeu? Contesta-m!

CARME

Es veritat.

GUILLEM

Es dir que es veritat? I per què l'amagaveu aquesta estimació? Que pot-ser no està conforme am la llei de Déu?

CARME

Oh, sí, senyor Guillem!

GUILLEM

I doncs?

CARME

Perquè... perquè en Gabriel volia que fos aixís... Perquè... Oh! Déu meu! Déu meu! Quin patir més horrorós!

GUILLEM (*agafant-la*)

Vine-m aquí: vui que t'acostis, vui que'm digues tot lo que sapigues del meu... del nostre Gabriel. (*Contemplant-la am gran interès.*) Que groga que estas! La Verge dels Dolors, amb el cor traspasat per set espases, no està pas més groga que tu! (*La Carme arrenca a plorar.*) Sembles una condemnada a mort! I com tremoles! Com plores! Per què plores? A dir-m'ho desseguida!

CARME (*volguent-se desfer d'en Guillem*)

No puc! Deixi-m anar! Haig d'anar a l'iglesia... haig d'anar a la professó... hi fet una prometença... no puc perdre'l temps!

(*Forcejant amb en Guillem, que la subjecta.*)

GUILLEM (*sense fer cas de lo que ella diu*)

Que ho creus tu lo que diu la gent, lo que diu el meu cunyat i l'advocat d'en Gabriel? Que ho creus tu que'l meu fill es innocent?

CARME

(*am tola l'ànima, amb un crit suprem*)

Si!

GUILLEM

Aquest «sí» t'ha sortit de l'ànima! Ha de ser veritat per força! I per què ho dius que sí? Com ho sabs?

CARME

Perquè potser soc l'única que'n tinc la certesa de l'innocència d'en Gabriel.

GUILLEM

I per què no ho deies abans tot això, eh? Contesta-m! Com es possible que estimant-lo, com dius que l'estimes an en Gabriel, hakis permès que'l condemnin?

CARME

Perquè... Oh! Si no puc dir-ho! Veli-aquí! Perquè en Gabriel va privar-m'ho en nom de la nostra estimació.

GUILLEM (*fòra de si*)

Que ell va privar-t'ho? Ah! Desgraciada! Ont es el teu germà?

CARME

El meu germà? Què vol dir?

GUILLEM

Sí, el teu germà. El perdulari, el covard, l'ensibornador del meu fill! Va ser ell el que

va donar el cop! Ell el que va matar a don Maurici!

CARME

Oh, Déu! Quin horror!

GUILLEM

Respon-me desseguida!

CARME (*agenollada*)

Guillem, mati-m, si vol! Mati-m! Me farà un favor molt gran, perquè jo ja no puc més! Ja no tinc més forces per soportar aquest martiri! M'ofego! El plor m'ofega!

(Cau desplomada, presa d'un accident violentíssim, que li produeix un tremolor seguit. En Guillem se la mira amb desesperació.)

CAU EL TELÓ RAPIDAMENT

ACTE TERCER

La mateixa decoració. Són les primeres hores de la nit del Dijous Sant. Damunt de la taula hi haurà un quinquar encès, am pantalla vermella, i un tinter, plomes i paper pera escriure. A través dels vidres de la galeria del fons se veurà'l cel estrellat i'ls tarongers de l'hort il·luminats per un hermós clar de lluna. A l'aixecar-se'l teló hi haurà en escena la Justa, amb el mateix vestit negre de l'acte anterior, pero sense res al cap, dreta vora la calaixera, d'esquena a l'espectador, encenent amb un misto els ciris de la Mare de Déu dels Dolors que hi ha damunt de la calaixera. Després d'un llarc silenci se sentirà'l toc prolongat d'una trompeta, bon xic esmortuit per la distancia. L'escena estarà il·luminada solament per la llum vermelloosa del quinquar, la dels dos ciris i la resplendor de la lluna, que entrarà per la galeria del fons.

ESCENA I

LA JUSTA, I DESSEGUIDA EN FELIU

(Quan la Justa tindrà'ls ciris encesos anirà fins a la primera porta de l'esquerra, mirarà a dins del passadiç am gran interès, i escoltarà també am força atenció. Després farà un sospir i mourà'l cap am molt greu.)

JUSTA

Ai, Senyor! Vès qui ho havia de dir!
Pobra Carne!

(Curt silenci.)

FELIU

(que haurà entrat per la galeria del fons)

Com segueix?

JUSTA

Tant malament com vulgui! En Benet té por que no arribi a demà.

FELIU

Quina cosa més inesperada! Sembla que no pugui ser! Mare de Déu! Com se compliquen els aconteixements!

(Se passeja molt agilat i nerviós amunt i

avall de la sala, am les mans a la butxaca.)

JUSTA (*asseient-se en un silló*)

Que hi farem, Feliu! Tot-hom hi està exposat! Es allò que diuen: la mort i la vida Déu la té.

FELIU (*aturant-se*).

I tant mateix es del cor?

JUSTA

En Benet diu que sí.

FELIU

Quines coincidències!

JUSTA

Què vol dir?

FELIU

Dóna! Encara no hi ha prou penes en aquesta casa, perquè se n'hagi d'afegir una altra com aquesta?

(Torna a passejar-se.)

JUSTA

Te raó. No l'havia entès.

FELIU

Mare de Déu! Mare de Déu! (*Un silenci.*)

Precisament avui! (*Alurant-se.*) Aont es en Guillem?

JUSTA

No li sabia dir del cert. Potser es a l'escriptori.

FELIU

La Quiteria deu ser am la Carme, oi?

JUSTA

Sí; no la deixa pas, pobra Quiteria! Està més trastornada!

(*Un silenci.*)

FELIU

Que ja les han portades les medecines?

JUSTA

Sí, fa una estoneta. (*Un altre silenci.*) Que ha anat a la casa on viu la Carme, vostè?

FELIU

Sí. Ara'n vinc.

JUSTA

Es a la volta dels Penitents, oi?

FELIU

Sí. M'he fet un tip de trucar i no m'ha respost ningú.

JUSTA

Potser deu ser fóra de vila la dòna que viu amb ella.

FELIU

Això es lo que he pensat. Volia deixar recado, però que es cas: tot era tancat i barrat. Aquell dimoni de carreró sembla un cementiri, i es més fosc que una gola de llop.

JUSTA

No es estrany. Avui tot-hom ha anat a veure la professó. (*Se sent al lluny un altre toc prolongat de trompeta. Un silenci.*) Miri: sent? La trompeta dels penitents. Ara deu entrar la professó.

FELIU

Ditxosa professó!

JUSTA

Tanta por que tenien! Ho veu com no hi ha hagut res?

FELIU

Sí, efectivament, no hi ha hagut res. Ja deuen estar contents els senyors de la Confraria! A l'últim han sortit am la seva!

JUSTA

Sempre succeeix lo mateix. Els aixalabrats de Pinals són aixís! De primer, molt soroll... que si això... que si allò... que si tomba... que si gira; però ve'l moment de bellugar-se, i aleshores tot-hom se'n desdeix i tot-hom s'entorna a casa am la cua entre les cames.

FELIU

Bé: ja vindrà un dia que potser no se'n desdiran.

JUSTA

Jo m'alegro molt de que no hi hagi hagut res. No sé qué ho fa, però una hi està tant acostumada a les professons, que, francament, les trobaria molt a faltar si no les fessin. Cregui-m, Feliu, són coses santes que s'han de respectar. No ho hem trobat aixís? Doncs, qué'ns costa de deixar-ho de la mateixa manera?

FELIU

Si tot-hom pensés com vostè, sí que aniria endavant el món!

JUSTA

Potser molt més de lo que vostè's pensa.

FELIU (*dominant-se*)

Deixem-la corre aquesta conversa, perquè

no'ns entendriem pas, vostè i jo, senyora Justa.

JUSTA (*seriosa*)

Com vostè conegui.

(*Curt silenci.*)

FELIU

I en Valentí? Que no ha vingut encara?

JUSTA (*molt seriosa i picada*)

Jo no l'he pas vist.

FELIU

Ja es extrany que encara no sigui aquí.
(*Mira'l rellotge.*) Ja són dos quarts de nou a la vora.

ESCENA II

LA JUSTA, EN FELIU I EN GUILLEM

(*En Guillem surt molt capficat i nerviós, per la porta del menjador.*)

GUILLEM

Hola! Ets tu, Feliu? Ja has tornat?

FELIU

Sí. Ara li deia a la senyora Justa: no hi he trobat ningú a casa de la Carme.

GUILLEM (*a la Justa*)

Com està la Carme? Que hi ha entrat vostè?

JUSTA

Fa una estona... Tenia un desfici! Se veu que pateix molt!

GUILLEM

Sort que la Quiteria ha vingut aviat, o sinó no hauria pas sabut què fer! Qui s'ho havia de pensar!

FELIU

Te deus haver espantat molt!

GUILLEM

Qui no s'espanta amb una cosa aixís? Encara no feia dèu minuts que vosaltres ereu fóra, quan li ha vingut l'accident, i desseguida un tremolor que feia fredat.

JUSTA

Sortia per anar a l'iglesia, oi, la Carme?

GUILLEM

'Sí. Aleshores ha vingut la Quiteria, i entre ella i jo l'hem portada al llit. Ja havia perdut el coneixement.

FELIU

(interrogant an en Guillem am la mirada)

I res més?

GUILLEM

*(contestant an en Feliu amb una altra mirada,
molt significativa)*

Res més.

*(Entra la Quiteria per la primera porta de
l'esquerra, aixugant-se'ls ulls, molt afligida.)*

ESCENA III

LA JUSTA, EN FELIU, EN GUILLEM
I LA QUITERIAJUSTA *(a la Quiteria)*

Com està?

GUILLEM

Què tens? Per què plores?

FELIU

Què hi ha?

QUITERIA *(plorant)*Pobra Carme! *(S'asseu.)* Si la vegessiu

com pateix! Trenca'l cor! Per mi s'està morint! Tant servicial! Tant bona noia! Tanta estimació que jo li tenia!

(Plora.)

GUILLEM

Potser no serà tant! Per tu desseguida té de morir-se la gent! Has de pensar que la Carme es jove, i que la força de la joventut més d'una vegada ha triomfat de la mort!
(Excitant-se gradualment, sense adonar-sen.)
La Carme no's pot morir! Té de viure! Té de viure! Convé que visqui!

JUSTA

Serà lo que Déu vulgui, senyor Guillem.

FELIU

*(adonant-se de l'excitació d'en Guillem
i reptant-lo apart)*

Guillem, per l'amor de Déu!

QUITERIA

Ai, Senyor! Que som en aquest món!

(Sospirant.)

JUSTA

Ben poca cosa! I tant poc que s'hi pensa en l'hora de la mort, avui en dia! *(Mirant fixament an en Feliu.)* Si s'hi pensés no més

que un xiquet, potser no's farien els disbarats que's fan.

GUILLEM

Té raó, senyora Justa; però devegades la mort se presenta massa aviat.

JUSTA

Que hi vol fer! Quan Nostre Senyor ho disposa aixís, senyal de que té raons per disposar-ho.

QUITERIA

Jo no m'ho puc acabar!

(Entra en Benet, am gran precipitació per la primera porta de l'esquerra.)

ESCENA IV

ELS MATEIXOS I EN BENET

BENET

(parlant depressa, molt alarmat)

Quiteria! Senyor Guillem!

QUITERIA *(alçant-se)*

Què hi ha, senyor Benet?

GUILLEM

Digui: què passa?

BENET

La Carme està molt mala. Ara mateix m'he pensat que se n'anava. Se'ns pot morir d'un moment a l'altre.

GUILLEM

Vostè mateix... disposi... se farà lo que s'hagi de fer.

BENET

An això vaig. M'ha demanat per confessar-se. Crec que ha arribat l'hora de fer-ho.

GUILLEM

Vagin a buscar un capellà. Vol anar-hi vostè, senyora Justa?

JUSTA

*(alçant-se i agafant am pressa la mantellina,
que la tindrà al damunt d'una cadira)*

No n'ha pas indicat cap ella? *(An en Benet.)*

BENET

Sí: ha dit que volia confessar-se am mosèn Llorenç, el senyor rector.

JUSTA

Ja serà difícil, ara; però, en fi, ho mirarem.

(Se posa la mantellina.)

QUITERIA

Demani-li vostè. I si no pot ser ell, un altre; però seria millor el que ella ha demanat, perquè deu ser el seu confés.

(Parlant baix am la Justa.)

GUILLEM

(apart an en Benet, rapidament i am gran interès)

No li ha pas dit res, la Carme?

BENET

Ni jo n'hi he parlat. En l'estat en que està, francament, no m'atreveixo.

JUSTA

(deixant de parlar am la Quiteria i fent acció d'anar-se'n)

Torno desseguida.

QUITERIA

Jo m'entorno al seu costat. No vui que estigui sola.

(Se'n va per la porta primera de l'esquerra.)

BENET

(asseient-se vora la taula)

Justa: espera-t un moment, que deixaràs aquesta recepta a cal apotecari.

(Escriu depressa, i dóna'l paper a la Justa.)

JUSTA

Me'n vaig per l'hort, que faré drecera.

(Se'n va per la galeria del fons.)

BENET

Jo, amb el permís de vostès, m'entorno al costat de la malalta.

(Se'n va per la primera porta de l'esquerra.)

ESCENA V

EN GUILLEM I EN FELIU

FELIU

Guillem! Ara que no hi ha ningú, digues: has parlat am la Carne?

GUILLEM

Sí.

FELIU

Què t'ha dit?

GUILLEM

L'he agafada per sorpresa, i si no li he fet cantar la veritat, ben poc se'n falta.

FELIU

Tenia raó? T'he enganyat?

GUILLEM

Tenies raó: no m'has enganyat. La Carme m'ha confessat que amb en Gabriel s'estimen, i m'ha dit amb una fermesa i una convicció que m'han esparverat, que en Gabriel era innocent. Si l'haguessis vista! Tremolava com la fulla a l'arbre! I m'ha dit—oh! me'n recordo ben bé!—que potser ella era l'unica que tenia la certesa de l'innocència del meu fill.

FELIU

Ho veus, Guillem, com se va aclarint el misteri? Ho veus com va venint la llum a poc a poc?

GUILLEM

No podem pas cantar victòria. La conquesta d'aquesta veritat l'hem de fer pam a pam, am grans esforços, aquí caic, allí m'aixeco.

FELIU

Per què ho dius, això, Guillem?

GUILLEM

Ho dic perquè quan jo he preguntat a la Carme per què, sabent-la com la sabia, no la proclamava, ben alt i per tot arreu, l'innocència d'en Gabriel, m'ha dit que ell li havia privat en nom de la seva estimació! I aleshores jo li he preguntat tot-d'una ont era'l seu germà, demostrant-li que estava convençut de que era ell l'únic culpable.

FELIU

I que ha respost ella?

GUILLEM

Ella no ha sabut què contestar a les meves paraules d'extranyesa, i, agenollant-se'm als peus, m'ha dit: «Mati-m, si vol!» i li ha vingut l'accident. I aixís estem. I ara la mort se m'endurà la Carme, amb el seu secret i am la llibertat i el bon nom del meu fill! (*Excitant-se i en un esclat de desesperació.*) Hi ha moments en la vida, Feliu, en que's comprèn que un home pugui arribar a disposar de la vida d'un altre... en que's comprèn tot, tot!

(*Mirant amb ira la primera porla de l'esquerra.*)

FELIU

No t'exaltis! Has de tenir paciència. Recorda-t de lo que va dir-te don Miquel.

GUILLEM

Però, Feliu, que no la veus la desgracia entortolligant-se a l'entorn meu i mossegant-me'l cor, sense pietat ni descans? Que no ho veus que tot se conjura en contra meu i del meu fill? Que no ho veus que, com més avanço, més espesses són les tenebres que'm rodegen? Qui s'ho havia de pensar que la Carme s'hagués de morir, precisament en aquesta ocasió, quan la seva vida es per tots més preciosa!

FELIU (*am cert abatiment*)

Què hi podem fer nosaltres?

GUILLEM

Aixís estem, Feliu? Es dir que ja't dones? Eh? Tots sou iguals! Tots sou covards! Tots sou febles! Lo mateix tu que'ls partidaris del noi, que avui havien de capgirar la vila! Els partidaris de don Maurici! Aquests sí que han donat proves d'estimar-se'l an el seu capítost! Ells han fet la professó, i per part de les calandries del Casino no hi ha hagut ni un crit, ni tant sols una protesta! Doncs si tots me deixeu, no hi fa pas res, millor: aniré sol. No ho hauria dit mai de tu, Feliu! Qui t'hagués sentit aquesta tarde i't sentís ara, no't coneixeria!

FELIU

Calma, Guillem! Parla una mica més baix, que'ns poden sentir. Jo no'm dono! Jo no'm desespero, com tu! Jo encara espero! La Carme no es pas morta encara: encara pot parlar.

GUILLEM

Com vols que parli de la manera que pateix? Que no has sentit an el senyor Benet, quan ha dit que'n l'estat en que's trobava, ell no s'atrevia a parlar-li de tot això? I jo't torno a preguntar: i si se'ns mor aquesta nit, sense dir res, què fem?

FELIU

I jo't torno a dir que t'asserenis i que reflexionis i que no desvariegis! I si'ns ho diu tot?

GUILLEM

Com vols que'ns ho digui?

FELIU

Pensa una mica més, Guillem! Sembles una criatura! Concentra-t! Que no'l podria haver cridat per això an el seu confés?

GUILLEM

(mitj convençut, després d'un silenci)

Qui sab! Pot-ser que sí... Tens raó. *(Dub-*

tant tot-d'una.) Però si mossèn Llorenç més aviat es enemic, que no pas amic nostre.

FELIU (*amb convenciment*)

Mossèn Llorenç ja sab quina es la seva obligació. Fa molts anys que'l conec. Jo te'n responc de mossèn Llorenç!

(*En Valenti entra per la galeria, am gran precipitació i molt emocionat.*)

ESCENA VI

EN GUILLEM, EN FELIU I EN VALENTÍ

VALENTÍ

Pare! Que es això? Ont es la Carne? La senyora Justa m'ha dit que s'està morint; que ella anava a buscar el confés... Que es veritat?

GUILLEM

Sí. Ha tingut un accident molt fort. El senyor Benet diu que té por que's mori aquesta nit.

VALENTÍ

Tot això ja m'ho ha dit la senyora Justa. Es dir que es veritat?... Déu meu! Déu meu!

Quina desgracia! Quina desgracia! Precisament ara, avui! Que'n sóc de desgraciat!
(Cau assegut en un silló, quasi plorant.)

GUILLEM *(amb extranyesa)*

Que es això, noi? Què tens? Per què ets desgraciat? Què vols dir «precisament ara»? Per què plores? Parla, Valentí!

VALENTÍ

Perquè sí, pare; perquè sí que'n sóc de desgraciat! No's pot desitjar res en aquest món! Pobra Carme!

GUILLEM

Què hi tens que veure tu am la Carme, eh? Si no t'es res! Eh? Respon-me. Com es que la probabilitat de la seva mort t'afecta d'aquesta manera?

VALENTÍ

Pare... perquè... Oh! No! Què'n treurà de saber-ho? Més val que no li digui.

GUILLEM

Valentí!

VALENTÍ

Sí, pare, sí, ja li diré, ja li puc dir a vostè, i a l'oncle també... Perquè... perquè jo me l'estimo a la Carme!

GUILLEM

Com? Què dius ara? Tu? A la Carme?
Tu? Feliu, que no ho sents? Encara no'n
tenim prou de penes! No més aquesta hi fal-
tava! (*Curt silenci.*) Què hi dius, tu, Feliu?
Per què no'm contestes?

FELIU

(*mirant an en Valenti i an en Guillem, am gran
tristesa i aclapament*)

Ja no tinc paraules, Guillem! Arriba un
moment en que'l cap més serè i més clar
s'enterboleix amb un seguit de confusions
com aquestes...

VALENTÍ

Què hi faré jo, pare, si me l'estimo a la
Carme!

GUILLEM (*mirant-se'l am compassió*)

Desgraciat! Si ho sabessis! Si no més ho
sospitessis! Més val que no t'ho diga.

(*Mirant an en Feliu, que abaixa'l cap.*)

VALENTÍ

El què? El què «si ho sabés»? Per què's
miren aixís, am l'oncle? Pare, me fa por!
Parli! Hi ha alguna cosa horrible que jo no

sé, ni puc endavinar! Vinga! Prompte! Vui saber-la!

(Alçant-se frenetic.)

GUILLEM

Es clar que la sabras! Si tant t'afecta a tu com a mi! A mi, com a pare; a tu, com a germà. *(Acostant-se an en Valentí, li diu am veu sofocada per l'emoció.)* Encara que la Carme visqués, no hi pensis pas en ella! La Carme a qui estima es an en Gabriel! I ell an ella!

VALENTÍ

Què? Què diu? Que la Carme i en Gabriel s'estimen? No, no pot ser! Es impossible!

FELIU

Sí, Valentí, es veritat. Aquesta tarda ella mateixa ho ha confessat an el teu pare.

GUILLEM

I aquesta veritat, Valentí, en porta encara una altra de més grossa, que per mi es, i per tu ha de ser també, la més hermosa: que en Gabriel es innocent!

VALENTÍ

(recordant-se tot-d'una de lo que la Carme va dir-li en l'acte anterior)

Qui li ha dit això, pare?

GUILLEM

La Carme.

(Curt silenci.)

VALENTÍ

També m'ho ha dit a mi aquesta tarda!
(Comprenent el sentit veritable de les paraules dites per la Carme.) Oh! Ara ho veig ben clar! I jo, seguint la corrent de la meva alegria boja, ho he pres en un sentit ben diferent del que té en realitat! Ara ho comprenc tot! Vet-aquí aquella tristesa, aquell tò adolorit que m'arribava a l'ànima, i que jo he pres per curtedat de dòna enamorada!

GUILLEM

Es a dir que també t'ho ha dit a tu?

VALENTÍ

Sí, pare: no li dic? Aquesta tarda. Tant content que m'havia fet! Tantes il·lusions que havien brollat a l'entorn meu! Ara, res: tot s'ha esvahit! No més hi ha que tenebres al meu voltant! Quin desengany! Quin desengany!

(S'asseu plorant. Truquen a la porta de l'escala.)

FELIU

Han trucat. Deu ser mossèn Llorenç.

(Se'n va per la primera porta de la dreta. En Valenti, atubit per la pena, seu, tapant-se la cara am les mans i apoiant els colxes en els genolls. En Guillem, dret al mig de l'escena, mou el cap am desesperació.)

ESCENA VII

ELS MATEIXOS I MOSSÈN LLORENÇ

(Mossèn Llorenç entra per la porta primera de la dreta, acompanyat d'en Feliu, que l'ha rebut.)

MOSSÈN LLORENÇ

Santa nit, i Déu los guard.

GUILLEM

Déu lo guard, senyor rector. Entri, faci'l favor. Si vol descançar un moment...

(Li ofereix una cadira.)

VALENTÍ *(alçant-se)*

Déu lo guard.

MOSSÈN LLORENÇ

Grans mercès, senyor Canyamars. M'ha dit la senyora Justa que tenen una malalta, la Carme, a les portes de la mort. Crec que ella ha manifestat desitjos de que jo la con-

fesés, potser per darrera vegada. Aquí'm tenen disposat a exercir el meu ministeri.

GUILLEM

Mossèn Llorenç, gracies.

MOSSÈN LLORENÇ

Gracies de què, Canyamars?

GUILLEM

De que s'hagi dignat tornar a posar els peus en aquesta casa.

MOSSÈN LLORENÇ

Oh! Per l'amor de Déu, Canyamars! Lo passat, ha passat per sempre. Si a Pinals tot-hom pensés com penso jo, d'altra manera anirien les coses.

ESCENA VIII

ELS MATEIXOS I EN BENET

BENET

(entrant am gran precipitació per la primera porta de l'esquerra)

Que encara no es aquí mossèn Llorenç?
Ah, sí! Déu lo guard. Me vol fer el favor?
Perquè no podem perdre temps...

MOSSÈN LLORENÇ

Quan vostè vulgui. Estic a la seva disposició. (*An en Guillem, en Feliu i en Valentí.*)
Amb el permís de vostès...

GUILLEM

Vostè'l té, mossèn Llorenç.

(*Mossèn Llorenç i en Benet se'n van per la primera porta de l'esquerra.*)

ESCENA IX

EN GUILLEM, EN FELIU, EN VALENTÍ
I DESSEGUIDA LA JUSTA

(*Llarc silenci.*)

VALENTÍ

Potser mossèn Llorenç la sabrà la veritat.

FELIU

No us desespereu! La veritat ha de triomfar d'una manera o d'una altra.

JUSTA

(*entrant per la galeria, tremolant de por, molt agitada i precipitada*)

Són vostès? Ai, Verge Santa! Quin esglai!

(Mira cap a la galeria, am por i desconfiança.)

He tingut un espant de mort!

(Avança cap al prosceni esquerra. Porta una ampolla embolicada amb un paper.)

GUILLEM

Que ha estat?

FELIU

Què li ha passat? Què tè, senyora Justa?

VALENTÍ

Què hi ha?

JUSTA (*encara tremolosa de por*)

No ho sé... haurà estat il·lusió... però no... no... (*Escolta am gran atenció, parant l'orella.*) A l'hort... amagat darrera d'un taronger... hi ha un home... Un lladre, pot-ser! Me mirava amb uns ulls que feien por! (*Retrocedint esgarrifada.*)

GUILLEM

Vol dir? (*An en Valenti.*) Veiam, ves-hi, noi.

JUSTA

Aquí tenen la medecina. Aon són la Quiteria i en Benet?

FELIU

Allà dins.

JUSTA

Que ja ha vingut mossèn Llorenç?

FELIU

Sí: ara la deu estar confessant.

(En Valenti ha anat fins a la galeria, i al ser-hi's troba am l'Escabellat que entra, aturant-se en el llindar de la porta. En Valenti recula.)

ESCENA X

ELS MATEIXOS I L'ESCABELLAT

(L'Escabellat es un home d'una edat incerta: tant pot ser vell com jove. No té pèl a la cara, ses faccions són dures i molt acusades, sos cabells són bastant llargs, esbullats i molt rebecs. Va pobrement vestit, i porta un gran sac a coll, am poc pès a dintre. Té un tremolor nerviós continuat, i de tant en tant torç la boca i el braç esquerre. Està vermell de cara, amb els ulls que li surten del cap, com congestionat, o a conseqüència de l'abús de la beguda. Es el campaner de la parroquia. Del pit, penjat, porta ben visible un gran escapulari, i en la mà dreta i part del braç uns rosaris, a tall de braçalet.)

L'ESCABELLAT

Santa nit vos dó Déu i sa santa Mare dolorosa! (*Parla am cert enfarfec.*) Que's pot entrar?

VALENTÍ (*coneixent-lo*)

No s'espanti, senyora Justa: es l'Escabellat, el campaner.

JUSTA

Malvinatge l'home! Vès quin susto de donar-me!

(*Se'n va per la primera porta de l'esquerra.*)

ESCENA XI

EN GUILLEM, EN VALENTÍ, EN FELIU
I L'ESCABELLAT

VALENTÍ

(*a l'Escabellat, que no's mou del llindar de la porta de la galeria*)

Què vols? Què hi venís a fer aquí, en aquestes hores? Eh?

GUILLEM

Apa, respon!

L'ESCABELLAT

Vinc perquè tinc por d'anar a presidi!
(*Avançant cap al prosceni.*)

VALENTÍ

Potser fóra allà ont estaries millor, bona peça!

GUILLEM

Deixa-l dir, que s'expliqui.

FELIU

Apa, parla! Què vols?

L'ESCABELLAT

(*amb ira, an en Valenti*)

Per què m'ho dius tu bona peça, eh? Per què? Que t'he fet cap mal per ventura, jo, pobre de mi?... No sé que ho fa que avui a la vila tot-hom me té rabia... tot-hom!... Malehit sigui qui hi té... tractes amb els homes!... No sé que ho fa que, cada any, en aquesta santa diada, tinc una por, que allà dalt al campanar no hi he tingut mai! No més veig que desgracies! Un any, lladres; un altre, foc; un altre, morts! Tinc una por d'anar a presidi!

FELIU

Ja ho has dit dugues vegades, això!

GUILLEM

Per què tens por d'anar a presidi ?

L'ESCABELLAT

Perquè sí... Perquè jo he vist coses que si les sabessiu us en farieu creus... Perquè jo en sé una que prou me la pagariu a pes d'or, si jo la volgués vendre!

GUILLEM

Què vols dir ?

VALENTÍ

Deixeu-lo estar! Si no sap lo que's diu!

L'ESCABELLAT

Allu, allu, que parlo ben de seriu! (Sos-pesant el sac.) Mireu-la si pesa! (Fent veure que'l sac pesa molt.) La porto a dins del sac! Prou us la donaré de franc, ara mateix, perquè tinc por d'anar a presidi!

GUILLEM (*amb ira*)

Per què'n tens de por, llamp de Déu!
Diga-ho d'una vegada!

L'ESCABELLAT

Perquè hi han hagut males ànimes que han fet correr per la vila... que jo... l'any passat... aquesta nit mateixa... vaig fer una

mort! Sant Marc i Santa Creu! I això es fals... fals... i refals!... Si jo ni tant sols lo coneixia a don Maurici!

GUILLEM (*amb gran interès*)

Què dius?

L'ESCABELLAT

Que jo ara... tot venint cap aquí... he passat per la volta dels Penitents, i m'he recordat de la por que vaig tenir-hi avui fa un any, en aquesta mateixa hora.

GUILLEM

Avui fa un any? I per què?

(*En Feliu i en Valenti se l'escollten amb interès creixent. Curt silenci.*)

L'ESCABELLAT

(*mirant-los primer am por i desconfiança, però després diu resolut i com en secret*)

Vos ho diré... perquè, si m'acusen, me pogueu defensar! Jo no ho havia dit mai a ningú, per por de que m'agafessin! Però, ara, que'm volen fer passar per culpable... ara ho cantaré tot! Fa un any que ho tinc al pap!
(*Amb alegria sinistra i donant un cop a l'esquena d'en Guillem.*) Faré un ki-ki-ri-kic que us agradarà d'allò més, hereu Canyamars!

VALENTÍ

No'n faci cas, pare. Es un idiota que no sab lo que's diu.

L'ESCABELLAT

Mireu el savi! Més que tu ho sé! Més que tu, troç de ruc!

FELIU

Deixa-l dir!

GUILLEM (*completament sugestionat*)

Parla! Parla!

L'ESCABELLAT

Quina por, avui fa un any! Vaig passar tota la nit amagat dintre d'un carro que hi havia a l'entrada de la volta dels Penitents... Jo hi passava en aquesta mateixa hora... No se sentia res... Hi havia una quietut que glaçava l'ànima... I quan devia ser a mitja volta... vaig sentir un crit que'm va fer esgarrifar... i tot de cop va obrir-se d'una revolada la porta d'una casa... Ai, Sant Dimes, quina por!... Vaig ficar-me dintre del carro... i desde aquell amagatall ho vaig veure tot, tot!
(*Curt silenci.*)

GUILLEM

I que es lo que vas veure?

L'ESCABELLAT

De la casa varen sortir-ne una noia jove i un home ja d'edat, abraçats i barallant-se com dos esperitats! Ella deia: «No, no! Això mai»; i ell: «Que sí! Que sí! Si no de grat, per força!» I tot de sopte, ell, l'home d'edat, va fer un crit com un bou i va caure mort a terra! Li sortia sang del coll... L'havia ferit ella... I aleshores varen tocar les nou en un rellotge de no sé on... i va venir un altre home...

VALENTÍ

Això es mentida!

GUILLEM (*an en Valenti*)

Calla, si pots! (*A l'Escabellat.*) Qui era? Que'l vas coneixer?

L'ESCABELLAT

Es clar que'l vaig coneixer! (*Mira an en Guillem fixament.*) Com que era l noi gran de can Canyamars!

GUILLEM

El meu fill?

L'ESCABELLAT

Sí, el vostre fill. La noia jove, quan el va veure venir, va dir plorant: «Gabriel, mira-

te'l! El veus?», i li signava l'home mort. «Ho creus, ara, que t'estimo?» I ell va contestar...

GUILLEM (*am deliri*)

Què? Què va contestar?

L'ESCABELLAT

«Ves-ten, desgraciada, que ve gent!» «I tu?» va dir ella. I ell: «Carme! Jo rai! Ara ho veuras si t'estimo!»

GUILLEM

Va dir Carme?

VALENTÍ (*horroritzat*)

Carme?

FELIU

Carme va dir?

L'ESCABELLAT

Sí. I la va fer ficar a dins de la casa, vulgues o no vulgues, i va tancar la porta, ampany i clau, per part de fóra. I tot seguit vaig veure pujar carrer amunt al Mingo i al Falet, que's varen endur an en Gabriel. Feien uns crits! Jo fins crec que li pegaven. I jo'm vaig quedar sol amb el mort, que després vaig saber que era don Maurici... Quina por vaig tenir! Mai n'havia tingut tanta com aquella nit! Tenia una por de que m'agafessin!

GUILLEM

I què més? Què més?

L'ESCABELLAT

Oh! Res més... Res més... Després me sembla que'm debia adormir de por... Vaig somniar que m'havien penjat a dalt del campanar! I quan vaig despertar-me ja clarejava... i'l mort ja no hi era.

VALENTÍ (*furiós*)

Això es fals! La Carme? No! Es impossible!

GUILLEM (*dublant i amb ira*)

Jo't prometo que si m'has enganyat, te mataré!

(*Amenaçant-lo amb el puny clos. L'Escabellat s'agenolla.*)

FELIU

No crideu, per l'amor de Déu!

L'ESCABELLAT

I jo faig jurament, per Nostre Senyor Jesucrist clavat en creu, que tot lo que us acabo de dir es la veritat pura! I si no ho es, penjeu-me a dalt del campanar!

(*Mirant-los a tots tres am por i plorant.*)

GUILLEM (*esgarrifat*)

Si això fos veritat, el sacrifici del noi fóra un acte terrible!

VALENTÍ

No pot ser això, pare! No pot ser!

FELIU

Per què no pot ser?

GUILLEM (*a l'Escabellat, que plora i tremola*)

Per què no ho deies abans tot això?

L'ESCABELLAT (*am veu trencada pel plor*)

Per por d'anar a presidi! (*Curt silenci. Tot de sopte s'alça, tremola més que mai i, mirant fixament la porta primera de l'esquerra, diu, com si per ella veiés venir un espectre.*) Reina dels àngels! Veig venir al senyor rector! Deixeu-me fugir, que no vui pas que'm vegi! Potser me faria agafar! Ara ja ho sabeu tot! Ara ja no'n tindré de por d'anar a presidi! Adéu-siau, i santa nit. (*Fa una rialla sinistra i se'n va per la galeria trampolant, senyant-se una pila de vegades.*) Sant Marc, Santa Creu i Sant Dimes el bon lladre! Ampareu-me! Protegiu-me! En nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant!

(*Se veurà, a través dels vidres de la galeria, com fuig per l'hort, i se sentirà com*

repeteix «Sant Marc, Santa Creu, etc.», fins que'ls seus passos i sa veu s'hauran esvaït per complert. En Valentí, que, com els altres, ha observat amb atenció les últimes paraules i gestos que ha fet l'Escabellat, diu, després d'un llarc silenci:)

VALENTÍ

Es un boig rematat!

GUILLEM

Parla d'una manera que fa feresa!

FELIU

Les seves paraules aclaparen! Semblen un toc de fi!

(Llarc silenci.)

ESCENA XII

EN GUILLEM, EN FELIU, EN VALENTÍ
I MOSSÈN LLORENÇ

GUILLEM *(baix i am respecte)*

Mossèn Llorenç...

FELIU *(lo mateix)*

Senyor Rector...

VALENTÍ (*igual*)

I la Carme?

MOSSÈN LLORENÇ

La Carme ja s'ha confessat. (*Silenci solemne. Mossèn Llorenç butxaqueja. Tots se'l miren interessadíssims. Se treu de la butxaca una carta closa.*) Ara, senyor Guillem, sols me falta complir un encàrrec de la malalta.

GUILLEM

Un encàrrec de la malalta?

MOSSÈN LLORENÇ

Sí. Aquesta carta... (*ensenyant-la*) document... o lo que siga... no sé lo que es. Sols li puc dir que la Carme, després d'haver-se confessat, me l'ha entregada, dient-me: «Faci-m el favor de donar això al senyor Guillem». El sobrescrit va amb el seu nom... Aquí la té. (*Li dona.*) Queda complert l'encàrrec.

GUILLEM (*agafant la carta*)

Està bé. (*Llegint el sobrescrit.*) «Pera que Don Guillem Canyamars ho llegeixi, quan jo ja siga morta.»

(*Curt silenci. Tremolant i afectadíssim, la deixa maquinalment damunt de la taula, mirant-se-la fixament, com atret per una força irresistible.*)

MOSSÈN LLORENÇ

I ara permeteran que'm retiri... (*En Feliu i en Valentí estan com encantats, mirant an en Guillem i la carta.*) Santa nit, i Déu els guard, senyors.

FELIU (*sortint del seu encantament*)

Santa nit.

VALENTÍ (*lo mateix*)

Santa nit.

GUILLEM

Passi-ho bé, senyor rector.

MOSSÈN LLORENÇ (*saludant*)

Fins a més veure.

(*S'en va per la primera porta de la dreta, acompanyat d'en Feliu.*)

ESCENA XIII

EN GUILLEM I EN VALENTÍ
DESSEGUIDA EN FELIU

GUILLEM

(*aclaparat, mirant-se fixament la carta*)

Valentí! Aquí dins hi ha la veritat!

(Tot de cop agafa'l sobre clos i fa signe d'obrir-lo. En Valenti hi corre i, arrancant-li de les mans, li diu:)

VALENTÍ

Pare! Què fa? Diu: «Quan jo ja siga morta».

(En Guillem recula espantat. Valenti torna a deixar la carta damunt de la taula. En aquest moment entra en Feliu per la primera porta de la dreta.)

GUILLEM

(an en Feliu, senyalant-li la carta)

Feliu! Hem arribat al cim de la pujada i encara es fosc!

FELIU

Un xic de paciència, que'l sol no pot ser lluny!

GUILLEM

Que'n tinc de ganes de veure-l!

(Llarc silenci. Toquen les nou en el rellotge del menjador. Regna en l'escena una tranquil·litat imponent.)

ESCENA XIV

EN GUILLEM, EN FELIU, EN VALENTÍ
I EN BENET

BENET

*(entrant molt seriós i afectat per la primera porla
de l'esquerra i aturant-se en el llindar)*

Senyor Guillem!

GUILLEM

Què hi ha, senyor Benet?

FELIU

Què ha succehit?

VALENTÍ *(curt silenci)*

I la Carme?

BENET

Es morta.

GUILLEM

Morta?

BENET

Sí... Seria bo que hi anessin. La senyora
Quiteria està desconsolada.

VALENTÍ

Déu meu! Pobra Carme! Quina desgracia més gran!

GUILLEM

(després d'uns quants moments de dubte, agafa la carla am gran precipilació i esqueixa'l sobre)

Per fi.

FELIU

(agafant-lo pel braç, amb intenció de deturar-lo)

Guillem! Què fas!

VALENTÍ

Pare! Què ha fet?

GUILLEM

(imposant-se, i amb un to que no admet replica)

Cumpleixo la seva voluntat! Deixeu-me estar! *(Treu el paper escrit de dintre'l sobre i, acostant-lo al llum, el llegeix per si, manifestant am les ràpides contraccions de sa cara l'impresió que li fa lo que en el paper hi ha escrit. Llarc silenci. En Feliu i en Valenti'l contemplen am gran ansietat. En Benet, am gran extranyesa i molt alarmat.)* Oh, Déu! Sí, sí: el campaner ha dit la veritat... Teniu! Paraula per paraula! Ella ho confessa tot, tot! L'in-

sistència de don Maurici! La gelosia d'en Gabriel... la mort... per mà d'ella... el sacrifici del meu fill... Tot, tot ho diu! (*Amb un esclat d'alegria, dolor i rabia.*) Té, Valenti! Feliu! Llegiu-ho! (*Allargant-los el paper i senyalant allà ont està escrit.*) Aquí... ho ha escrit ella mateixa...

FELIU

(*agafant el paper i acostant-lo al llum, llegint junt amb en Valenti*)

Es veritat!

VALENTÍ (*llegint*)

Es veritat!... Com l'estimava!

(*Se'n va a seure en un silló i plora.*)

GUILLEM (*amb alegria que no pot dominar*)

El misteri s'ha aclarit!

FELIU

Per l'amor de Déu, Guillem!

(*Acabant de llegir i entregant el paper an en Benet, que'l llegeix am gran admiració. En Guillem, veient an en Valenti que plora amargament, s'hi acosta i am gran tendresa de pare amorós li cãiu quasi amanyagant-lo, com a un noi petit.*)

GUILLEM

Valenti, fill meu! Vine-m aquí! (*El fa al-*

çar de la cadira i l'abraça.) Que no n'estas de content? Eh, fill meu?

VALENTÍ (*am veu ofegada pel plor*)

Jo, pare?

GUILLEM

Sí, mira... En Gabriel es ignocent! Ne tenim la prova complerta, la certesa més gran! Tornarà a casa net de culpa, el teu germà, el fill meu! (*Veient que en Valentí no li contesta saccejant-lo.*) Que no'm sents, Valentí?

VALENTÍ

Sí, pare, sí que'l sento.

GUILLEM

Doncs, per què plores, per què't desconsoles aixís?

VALENTÍ (*en un esclat suprem de dolor*)

Pare! Que no li diu res el sacrifici d'en Gabriel? Què vol que'n faci de la llibertat, sense la Carme?

(*En Guillem, al sentir això, cau adolorit en braços d'en Feliu i d'en Benet, que corren a sostenir-lo.*)

CAU EL TELÓ RAPIDAMENT

UN LLIBRE ABSOLUTAMENT IN-
DISPENSABLE ALS AFICIONATS

Catàleg d'Obres Teatral Catalanes

4.000 títols entre drames, comèdies, sainets, diàlegs,
monòlegs i sarsueles. Teatre d'infants i el més extens

REPERTORI SENSE DONES

A cada obra es detalla el nombre de personatges, homes i dones; si
escrita en vers o prosa; si és còmica o dramàtica

Vegeu les seccions
que conté el Catàleg

-
- Obres en dos, tres o més actes, amb una o més dones.
  - Obres líriques en dos, tres o més actes, amb una o més dones.
  - Obres en un acte, amb una o més dones.
  - Obres líriques en un acte, amb una o més dones.
  - Obres en dos, tres o més actes, sense dones.
  - Obres líriques en dos, tres o més actes, sense dones.
  - Obres en un acte, sense dones.
  - Obres líriques en un acte, sense dones.
  - Monòlegs per a home.
  - Monòlegs per a dona.
  - Teatre d'infants en un o més actes.
  - Monòlegs per a nois.
  - Monòlegs per a noies.

Un volum d'unes 150 pàgines, 2 pessetes

Els qui vulguin rebre'l per correu, hauran d'afegir 0'40 ptes, per al fran-
queig certificat

Llibreria i Arxiu Teatral Mill

Carrer de Sant Pau, 21

BARCELONA